

ROVDYRVITEN

ET MAGASIN OM BIOLOGI, FORSKNING, ROVDYRPROBLEMATIKK OG FORVALTNING AV BJØRN, ULV, JERV OG GAUPE

**TEMA:
ULV**

Leder:
Ulven er tilbake

s. 3

Rovdyrsentrene
i Norge

s. 16

Rovdyrene utfordrer
beitenæringen

s. 18

INNHold

s. 4

KRONIKK: SNO STÅR I ULVESTORMEN

Ulven er myteomspunnet, elsket og hatet, og skaper debatt både nasjonalt og internasjonalt. Direktør Pål Prestrud beskriver i denne kronikken Statens naturoppsyns rolle.

s. 18

ROVDYRENE UTFORDRER BEITENÆRINGEN

Målet om å ha både rovvilt og sau på utmarksbeite skaper konflikter. Er dagens rovviltpolitikk bærekraftig for fremtidig beitenæring?

s. 10

NÅR ULVEN KOMMER NÆR OSS

Av John Odden, NINA.

s. 22

JAKTEN PÅ JEGERNE

Har ulven blitt det moderne naturvernets symbolart, som får fortrinnsrett i skogene på bekostning av den tradisjonsrike jegerkulturen?

s. 16

ROVDYRSENTRENE I NORGE

De tre rovviltsentrene finner du i Flå, Namsskogan og Bardu, og alle er lokalisert sammen med dyreparker. De formidler kunnskap om de fire store rovviltsartene i norsk natur gjennom aktiviteter og opplevelser.

s. 30

I ULVENS SPOR

Barbara Zimmermann har alltid drømt om å bli zoolog. Les hennes spennende historie om veien til å bli rovviltsforsker, og om jobben som førsteamanuensis ved Høgskolen i Innlandet.

Kolofon

I redaksjonen: Besøkssenter rovvilt Flå, Besøkssenter rovvilt Namsskogan og Besøkssenter rovvilt i Bardu.

Opplag: 20 000
Kommer ut en gang i året

Utgiver:
Besøkssenter rovvilt på Flå.
Adresse: Postboks 6, 3539 Flå
E-post: post@rovvilten.no
Design: Spekter kommunikasjon AS
Trykk: Ålgård Offset
ISSN 1894-1664

Besøkssenter rovvilt på Flå, på Namsskogan og i Bardu er Norges tre autoriserte rovviltsentre. Det vil si at de oppfyller retningslinjene for naturinformasjonssenter, og en rekke krav som stilles for et rovviltsenter av miljømyndighetene.

Rovviltsentrene formidler kunnskap om de fire store rovviltsartene i norsk natur – bjørn, ulv, gaupe og jerv. Sentrene er besøkssentre lokalisert sammen med dyreparkene Bjørneparken, Polar Park og Namsskogan familiepark. I tillegg til å være besøkssentre driver rovviltsentrene oppsøkende virksomhet rettet mot blant annet skoleverket og lokalsamfunn. Rovviltsentrene er nøytrale aktører som fokuserer på både de positive og de konfliktskapende sidene ved å ha store rovvilt i norsk natur, og de jobber for å skape større forståelse og tillit mellom partene i rovviltdebatten.

Forsidebilde: Matthieu Ever

**Besøkssenter
rovvilt**

Leder:

Ulven er tilbake

Heinz Strathmann, Besøkssenter rovdyr Bardu. Foto: privat

Ulv har i alle tider og i de fleste kulturer blitt stemplet som noe negativt. Dette i langt større grad enn noen av våre andre rovdyr.

Det er blitt fortalt utallige myter og eventyr om ulv opp gjennom tidene. Ingen av de andre rovdyrerne har fått så mye negativ oppmerksomhet.

Nå som ulven er tilbake i Norge, skal befolkningen plutselig leve side om side med et rovdyr som har vært fryktet og fraværende i flere generasjoner i norsk natur.

Ulven som lever i Norge i dag, lever ikke helt fritt og vilt. Den eksisterer på menneskets nåde, i skoger der det blir jaktet, der landet er delt opp i soner, der det er satt opp gjerder, der det finnes mange veier, stier og annen infrastruktur.

Stortinget har bestemt at det skal være ulv i Norge, og hvor mange ulver som skal få leve. Vi har forholdsvis god kontroll over ulvene med hjelp av GPS-overvåkning, DNA og sporing, og vet stort sett hvor flokkene eller enkeltindivider befinner seg.

I dag mangler befolkningen i Norge kunnskap om og erfaring med å leve tett sammen med ulven (og rovdyr ellers). Kunnskapen om dette kan tilegnes ulike steder.

I Norge finnes tre besøkssenter rovdyr, geografisk godt fordelt i et langstrakt land: Besøkssenter rovdyr Flå i Sør-Norge, Besøkssenter rovdyr Namsskogan i Midt-Norge og Besøkssenter rovdyr Bardu i Nord-Norge.

Besøkssentrene informerer om rovdyr og rovdyrkonflikten på en faktabasert og nøytral måte.

Det er lett for at historien om ulv enten blir romantisert eller dramatisert. Det som oppleves i

”ulvesonen” kjennes kanskje som en annen virkelighet enn hvordan de som lever i byene tenker at det oppleves.

Kan besøkssentrene være nøytrale når det er en kjensgjerning at ingen av dem ligger i ulvesonen?

Vi mener: ja. Grunnen til dette er at vi i besøkssentrene kontinuerlig jobber med kompetanseheving: Vi lærer om ny forskning, følger med på fakta-leverandører som Rovdata/Rovbase, Miljødirektoratet, seminarer, og følger med de forskjellige interessegruppene, samtidig som det diskuteres internt.

Vi formidler denne kunnskapen gjennom samtaler, utstillinger, temadager, rovdyrskolene og tidskriftet Rovdyrnytt.

Denne utgaven handler om ulv. Helt uten myter og eventyr.

På vegne av Besøkssenter rovdyr Flå, Besøkssenter rovdyr Namsskogan og Besøkssenter rovdyr Bardu ønsker vi deg god og informativ lesning.

Heinz Strathmann
Besøkssenter rovdyr Bardu

SNO står i ulvestormen

Av Pål Prestrud,
direktør for Statens naturoppsyn.

Myteomspunnet, elsket og hatet. Ulven skaper debatt, både nasjonalt og internasjonalt. Midt i stormen står Statens naturoppsyn (SNO), med ansvar for å overvåke det omstridte rovdyr.

Pål Prestrud, direktør for Statens naturoppsyn. Foto SNO

Stortinget har bestemt at vi skal ha rovvilt i norsk natur, men samtidig skal vi legge til rette for beitedyr i utmarka. Det fører med seg utfordringer og konflikter, og forskning viser at særlig ulv er en rovviltart som skaper debatt.

Konflikten rundt ulven berører enkeltmennesker direkte, og engasjerer i mange aldersgrupper og miljøer. Noen er sinte for at ulven befinner seg i området hvor de bor, andre er like sinte for at ulv skytes. Det har vært demonstrasjoner foran Stortinget, og personer har meldt seg ut av politiske partier i protest. Forskning på ulv blir møtt med både interesse og skepsis.

Miljødirektoratet i felt

Samfunnets virkemiddel for å regulere konflikter mellom rovvilt på den ene siden og folk og beitedyr på den andre, er politiske beslutninger som igjen videreføres gjennom forvaltning. Her har vi i SNO en rolle, som Miljødirektoratets feltpersonell. Der Miljødirektoratet mener det er riktig å felle ulv, er det SNO som får oppdraget.

En annen viktig del av jobben vår er å overvåke bestanden av ulv i Norge, og dokumentere skader fredet rovvilt har gjort på beitedyr. Det betyr blant annet at vi registrerer spor og observasjoner, teller ungekull og bekrefter om det faktisk er spor etter – eller observasjoner av – ulv. Å bidra til at folk føler seg trygge, er også en del av oppdraget.

Fakta og nøkternhet

I de aller fleste tilfellene er det andre som bestemmer hvilke virkemidler som skal brukes, mens vi blir satt til å ta virkemidlene i bruk. Målet vårt er å basere oss på fakta i størst mulig grad, og være så nøkterne som mulig. Når følelsene koker i omgivelsene rundt deg, kan det være litt av en balansekunst.

Kunnskap og erfaring tilsier at mennesker ikke har noen grunn til å frykte ulven i Norge. Ulv blir noen ganger registrert nær folk eller bebyggelse,

men i de aller fleste tilfellene handler dette om at ulven er uerfaren og på vandring, eller at den søker etter sine naturlige byttedyr, som elg.

Dette er krevende å formidle til mennesker som er redde for ungene sine. Vi skal aldri ta lett på at folk er bekymret. Da må vi lytte, og prøve å forstå. Det er umulig å garantere for at ulv ikke kan komme til å skade mennesker, og en bastant holdning blir oppfattet som arrogant.

Ulv tar hunder

Det er en kjensgjerning at en del hunder blir angrepet av ulv, og hos mange som bor i områder med ulv, bunner nok frykten i at de er redde for hundene sine. Ulven er et stort dyr som raskt kan ta livet av en hund, men i mange tilfeller biter de hundene bare for å jage dem bort, og ikke for å drepe.

Om den bestemmer seg for det, har ulven kapasitet til å gå løs på mennesker. Men igjen, hvis vi forholder oss til historikk og eksisterende kunnskap: Det er et langt steg fra å ha kapasitet til å faktisk gjøre det.

I forbindelse med oppdrag har flere av våre ansatte vært i nærkontakt med ulv. Deres erfaring er at ulven frykter mennesker, og de har aldri opplevd tegn til aggresjon. I Norge er det registrert ett tilfelle hvor ulv har angrepet mennesker. Det var i år 1800, hvor ei seks år gammel jente ble drept.

Ulven var nær borte fra norsk natur på store deler av 1900-tallet. De siste 20 årene har bestanden økt igjen. Siden ulven var borte så lenge, forsvant også tidligere generasjoners kunnskap om å leve med rovdyr. At ulv beveger seg i nærheten av folk eller bebyggelse, kan i dag bli oppfattet som unormal atferd, selv om det nødvendigvis ikke er det. Å innhente ny kunnskap kan øke innsikten vår om ulvens atferd.

Konflikt mellom sau og ulv

Den største utfordringen, i hvert fall til nå, er

Foto: Matthieu Ever

møtet mellom ulv og sau. Når ulven sporer opp en håndfull rådyr, lykkes den bare med å felle ett individ. De andre rådyrene er langt av sted før første dyr er felt, og vi kan si at ulv og hjortevilt er tilpasset hverandres jakt- og fluktstrategier.

Det samme gjelder ikke for ulv og sau. Går flere sauer sammen, kan ulven forbli i jaktmodus og drepe flere sauer, fordi de er tilgjengelige. Dette kalles overskuddsdreping. Sauer har alltid en eier, og tap av beitedyr til rovvilt rammer dyreeier på flere plan. Denne grunnleggende motsetningen opplever vi i jobben vår hver vår og sommer.

SNO er der det skjer

Våre folk er der ute når det skjer noe, og i tillegg er de ofte naboer av den som har vært utsatt for skade. For å kunne utføre arbeidet vårt er det avgjørende å ha tillit i lokalsamfunnet. Befolkningen må forstå rollen vår, stole på at vi er nøytrale, og at vi kan ha en åpen dialog.

SNO kontrollerer og passer på, men vi er der også for at folk skal bruke oss. De skal kunne si fra når det skjer noe i naturen deres. Finner du mange gaupespor om vinteren, ser et skadet reinsdyr eller oppdager en mårhund, er det SNO du melder ifra til.

Erfaringen vår er at åpenhet og deling av kunnskap gjør det "lettere" å være uenig. Håpet er at det også kan bidra til å dempe konfliktene rundt ulven. Vi i SNO skal i hvert fall bidra så godt vi kan.

Ulven

Ulven (*Canis lupus*) er det største medlemmet av hundefamilien. Vinteren 2015–2016 ble det registrert 65–68 ulver som kun holdt til innenfor Norges grenser. I tillegg ble det registrert minst 25 ulver som lever på grensen til Sverige.

Ulv i fangenskap. Foto: Arne Nævra

Slektskapet mellom ulv og hund kan sees godt hos enkelte hundetyper. Men det er en del trekk som skiller ulven fra de fleste hunder. Den har relativt stort hode og grov hals i forhold til kroppsstørrelsen. I tillegg er beina lengre og halen kortere. Pelsen er grågul med mørkere partier. Hos skandinaviske ulver er nedre del av snuteparti, overlepper og munnviker karakteristisk lyse eller hvite. Den kan bli inntil 180 cm lang, og nå en mankehøyde på opp mot 90 cm. Vanlig vekt for voksne ulver i våre strøk er 40 kg for tisper og 50 kg for hanndyr.

Sporene er hundelignende, et typisk symmetrisk avtrykk med fire tær, men potene er som regel større enn hos hundene. Den har lange bein, og har oftest en mer rettlinjet, målrettet gange, med større skrittlengde enn hunden.

Ulven har godt utviklede sanser. Luktesansen og hørselen er meget god, og synet antas å være minst like godt som hos mennesker. Det er et oppvakt og intelligent dyr som husker godt.

Flokken og reviret

Ulven er en sosial dyreart som lever i par eller flokk i atskilte territorier. Flokken er som regel en familiegruppe som består av foreldrepåret og valper fra samme år samt noen ganger eldre avkom.

Flokken lever i et revir som de forsvaret aktivt mot andre ulver. Størrelsen på området kan variere mye, men i Skandinavia har man beregnet at den vanligvis er 800–1000 km². Tilgangen på mat er en viktig forutsetning for revirets størrelse, sammen med antall ulver i kjernefamilien. Rangordningen i ulvflokken er streng. Foreldrepårets regler er tydelige, og det er de eldste ulvene i flokken som innleder jakten på byttedyr og jager bort fremmede ulver. Både tisper, hannulven og eldre valper deltar i pleien og oppdragelsen av de yngste valpene. Normalt er det bare foreldrepåret som parrer seg.

Når to ulver først har funnet sammen, lever de i lag

helt til den ene dør. Det sies derfor at ulven kanskje er det mest monogame pattedyret i verden.

Leveområder

Ulven kan praktisk talt leve over alt ved tilgang på mat og toleranse fra mennesker, men den holder vanligvis til i skog og fjell. Den unngår helst kontakt med folk.

Når valpene blir kjønnsmodne, ofte i sitt andre leveår, vil de fleste forlate familiegruppen og legge ut på vandring, i håp om å treffe artsfrender av motsatt kjønn og opprette eget territorium. Det er oftest slike unge, uerfarne individer på vandring som påtreffes langt utenfor det som oppfattes som vanlige tilholdssteder for ulv. Disse enslige unge streifydyrene kan vandre flere titalls mil og krysse flere landegrenser. De fleste unge ulver på vandring i Norge kommer fra Sverige. Ulver født i Norge trekker derimot oftest østover mot der det er flest ulver: i Sverige.

Reproduksjon

Ulvevalper blir født i mai måned, én gang i året. Ulvene blir tidligst kjønnsmodne når de er 22 måneder gamle. Parringsstiden er i februar/mars, og etter ni uker fødes valpene i et hi som ofte er gravd ut i sand- eller grusbakker, men som også kan være i en bergsprekk, et vindfall eller et gammelt reve- eller grevlinghi.

Normalt får bare lederparet i flokken valper, og da gjerne fire–fem per kull. Når valpene er to–tre uker gamle, er de i stand til å se og høre, og etter en måned gjør de turer utenfor hiet. To måneder etter fødselen er valpene uavhengige av morsmelk, og flokken forlater det avgrensede hiområdet. Opptil halvparten av valpene dør det første leveåret.

Føde og predasjon

Den skandinaviske ulvens viktigste byttedyr er elg, men den kan også ta rådyr, rein, hjort, rev, sau, hunder og annet småvilt.

Ulven foretrekker elgkalv, men i områder med høy

Ulv i fangenskap. Foto: Arne Nævra

tetthet av rådyr er det et større innslag av rådyr i dietten, enn i områder dominert av elg. I en ulveflokk er det stort sett de to voksne foreldrene som jakter større byttedyr som elg, mens valpene fra siste eller tidligere kull i hovedsak lever av byttedyrene foreldrene nedlegger.

De unge ulvene i en flokk begynner oftest ikke å jakte større byttedyr før de selv vandrer ut av fødereviret for å etablere eget revir.

De to voksne ulvene i et revir, enten det bare er snakk om et revirmarkerende par eller et revirmarkerende par med valper, tar ca. 120 elger i året. Størrelsen på reviret vil derfor være avgjørende for hvor mye de påvirker den lokale elgstammen.

Lokalisering av byttedyr skjer ved hjelp av lukt, hørsel og sporing. Oppdager den ferske spor, kan den følge disse helt til den ser byttedyret. En ulv spiser oftest 3–5 kg kjøtt om gangen, og vender flere ganger tilbake til kadaveret for å spise mer.

Om ulven får muligheten, kan den også ta tamrein og beitedyr. I Norge gjelder dette hovedsakelig sauer, men revirhevdende ulver kan også drepe hunder; gjennomsnittlig dokumenteres drap på seks jakthunder årlig. Sau representerer et lett og

tilgjengelig bytte dersom ulven treffer på disse i utmark, og med sauens korte fluktavstand kan flere sauer bli drept på kort tid. Når ulver dreper jakthunder, er dette ikke som en del av det naturlige matinntaket til ulven, men for å eliminere en konkurrent, og det ulven oppfatter som en inntrenger i ulvereviret.

Hundens stamfar

DNA-analyser viser at den grå ulven er stamfar til alle verdens hunder. Alle hunderasene kommer ikke fra den samme ulveflokk, men har oppstått forskjellige steder i verden.

For over 30 000 år siden begynte ulv og menneske å leve tettere sammen. Hunden – som er vårt eldste husdyr – er en følge av dette, og både utseende og egenskaper har blitt tilpasset et liv med mennesket. Ulvens ferdigheter som et sosialt dyr var viktig. Jaktegenskapene kom også menneskene til gode.

Utviklingen av forskjellige hunderaser er et relativt nytt fenomen. Tidligere var det i mye mindre grad menneskene som styrte avlen på hunder. De hunderasene vi har i dag, er et resultat av kortere enn 200 års selektiv avl. Dette er et kort tids-

spenn sett i sammenheng med hundens lange historie som menneskets beste venn.

Innavl

Siden midten av 1990-tallet er det samlet inn et stort antall DNA-prøver fra ulvebestanden i Skandinavia. Dette har gitt et godt grunnlag for kartlegging av bestandens genetiske materiale. DNA-analyse har blant annet vist at den skandinaviske bestanden har en meget høy grad av innavl.

Fram til 1990 var alle ulvene etterkommere etter kun to individer, men dette året kom et nytt individ østfra, og bidro med nye gener. Da økte ulvebestanden raskt utover 1990-tallet, og i 1997 fikk vi Norges første registrerte valpekull i nyere tid. Flere finsk-russiske ulver har vandret inn, men innavlsgraden er fortsatt relativt høy. Når etterkommere av de nyeste innvandrerne begynner å formere seg, vil innavlsgraden synke ytterligere.

Forekomst av bjørn påvirker ulvens predasjon på elg

Av Håkan Sand, Camilla Wikenros,
Aimee Tallian, Jonas Kindberg,
Petter Wabakken

I Skandinavia har både ulvens og bjørnens predasjon på elg blitt undersøkt nøye i flere studier. Felles for disse er at de hittil er gjennomført for artene i skilte områder, det vil si der de ikke har blitt påvirket av hverandres nærvær. I en ny studie har vi undersøkt hvordan bjørnen påvirker ulvens predasjon i både Skandinavia (NÖ Dalarna og NV Gävleborgs län) og i Nord-Amerika (Yellowstone nasjonalpark), der både ulv og bjørn lever side om side. Resultatene var imidlertid noe uventede.

Om og hvordan rovdyr påvirker byttedyrene sine, er et av de mest sentrale spørsmålene i den økologiske forskningen. Derimot finnes det relativt få studier som har undersøkt om og hvordan store rovdyr påvirker hverandre i områder der de lever av samme byttedyr. Samspillet mellom store rovdyr kan føre til at den ene arten påvirkes negativt, mens den andre ikke påvirkes i det hele tatt, eller til og med drar nytte av nærværet til den første arten.

Bjørn og ulv er de to største rovdyrartene som finnes i Skandinavia, og som de siste ti årene har fått en geografisk utbredelse som delvis overlapper hverandre. Tidligere studier har vist at bjørnen i stor grad lever av kadaverrester, og gjennom å selv drepe først og fremst elgkalver om våren og tidlig på sommeren. Bjørnens størrelse og kraft gjør at den ofte kan ta over og legge beslag på elger som er tatt av ulv, og dermed hindre ulvene fra å nytte disse byttedyrene. Vi forventet derfor at ulver som lever i områder med høy tetthet av bjørn, oftere ble tvunget til å ta elger for å kompensere tapet av føde til bjørn, sammenlignet med ulver i bjørnefrie områder. Spørsmålet var derfor først og fremst hvor mye oftere ulver dreper elger i områder med høy tetthet av bjørn, sammenlignet med områder uten eller med lav tetthet av bjørn?

For å undersøke dette sammenlignet vi data på ulvens predasjon på elg i Skandinavia, fra både områder med og uten forekomst av bjørn. Et samarbeid med en forskergruppe som arbeider med lignende spørsmålsstillinger i Yellowstone nasjonalpark i Nord-Amerika, medførte at vi i fellesskap kunne analysere data fra begge disse økosystemene. Dermed kunne vi mer generelt besvare spørsmål om hvordan nærvær av bjørn påvirker ulvenes predasjon. I Yellowstone er wapitihjort (den nord-amerikanske kronhjorten) ulvenes (og bjørnens) primære byttedyr, mens elg har samme plass på ulvenes meny i de skandinaviske områdene der det finnes både bjørn og ulv.

I Skandinavia sammenlignet vi ulvenes predasjon på elg (antall dager mellom drepte elger) om

våren (1. mars–15. mai), det vil si både før og etter at de fleste bjørnene hadde våknet fra hiene sine, og gjennom sommeren (18. mai–15. juli). I Yellowstone ble studiene gjennomført sent på våren og om sommeren (1. mai–31. juli). I Yellowstone fantes det ikke data fra bjørnefrie områder. I stedet undersøkte vi hvor lang tid det tok for en ulveflokk å ta neste bytte, avhengig av om bjørn hadde besøkt det nærmest foregående drepte byttedyret eller ikke.

Resultatene fra begge studieområdene viste samme mønster, og var overraskende nok det motsatte av det vi forventet. I Skandinavia var intervallet mellom ulvedrepte elger om våren kortere (høyere predasjonstakt) i områder uten bjørn, sammenlignet med bjørneområder. Ulvene tok altså generelt færre elger i områder med bjørn. Vi kunne heller ikke bekrefte at ulvene tok flere elger etter at bjørnene våknet om våren, selv om bjørnens forbruk av elgkadaver da burde ha ført til at ulvene trengte å ta elg oftere.

Tendensen i disse resultatene ble ytterligere styrket gjennom sommeren, da det tok i gjennomsnitt 28 % lengre tid for ulvene å drepe en elg i området med bjørn, sammenlignet med områder uten bjørn i Skandinavia (figur 1). Samme mønster kunne også påvises i Yellowstone, der ulvedrepte wapiti-er som ble besøkt av bjørn resulterte i at det tok i gjennomsnitt 14 % lengre tid før neste wapiti ble tatt av samme ulveflokk, sammenlignet med ulvedrepte wapiti-er som ikke ble besøkt av bjørn.

Sammenholdt viste resultatene at ulvene hadde en lavere predasjonstakt (lengre tid mellom drepte bytter) på sitt primære byttedyr i både Skandinavia og Yellowstone, når bjørn var nærværende. Den bakenforliggende årsaken til disse resultatene er enda ikke klarlagt, men vi følger for tiden opp denne studien med ytterligere analyser.

En mulig forklaring er at bjørnen gjennom å legge beslag på elger som ulven har tatt, bidrar til at ulven drøyer med å forlate kadaveret for å søke etter neste byttedyr, sammenlignet med om de hadde fått konsumert byttet sitt i fred og ro. Så

Fra Bjørneparken i Flå. Foto: Karen Johanne Gulsvik

lenge det finnes mat igjen på en drept elg, kan det være en fordelaktig strategi å vente på sin tur, i stedet for å begynne søket etter et nytt bytte.

En alternativ forklaring i Skandinavia er at det i områder med både ulv og bjørn oppstår et så hardt predasjonstrykk på kalver (som er både ulvens og bjørnens primære alderskategori på elg), at det derfor relativt sett finnes færre kalver per elgku i områder med bjørn, sammenlignet med områder som bare har ulv. Færre kalver i bjørneområder vil da føre til at ulvene tvinges til å søke i lengre tid for å finne neste elgku med kalv.

En tredje forklaring kan være at bjørnens predasjon på elg faktisk medfører økt tilgang til mat for ulvene gjennom at disse utnytter bjørnedrepte elger til eget bruk. Dette vil i så fall medføre at ulvene ikke trenger å ta elg like ofte for å dekke sitt behov for føde. Dette forutsetter likevel at det både finnes føde igjen etter at bjørnen har forlatt kadaveret, og at ulvene i så fall besøker disse plassene. Våre studier gir imidlertid ingen støtte til dette, dels fordi bjørnene hovedsakelig dreper årskalver og konsumerer det meste av disse innen de forlater stedet, og dels for fordi ulvene ikke synes å besøke de plassene som inneholder rester av bjørnedrepte elger.

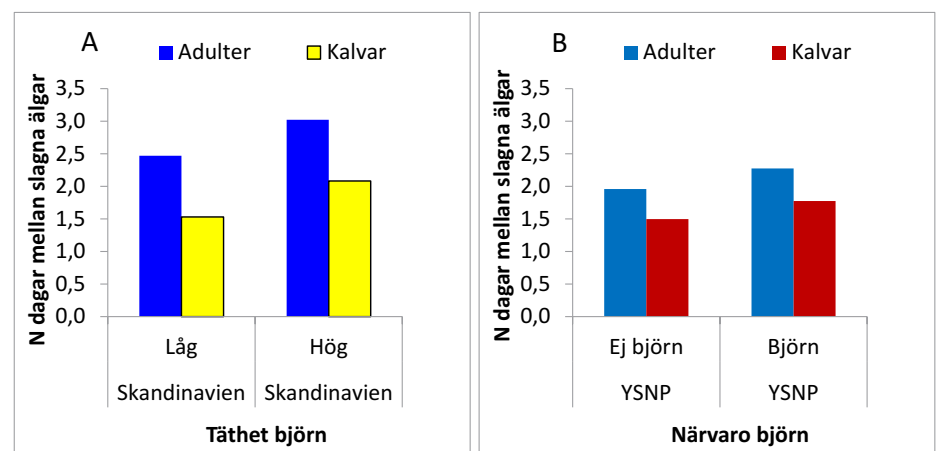
Uansett hvilken forklaring som er mest korrekt, kan vi konkludere med at bjørnens nærvær trolig

har negativ innvirkning på ulvens forbruk av føde, som i neste omgang kan føre til andre negative effekter på ulvenes reproduksjon og overlevelse.

En viktig slutning fra studiene våre er at den samlede effekten av både ulvens og bjørnens predasjon er mindre i områder som inneholder begge disse artene, sammenlignet med den separate effekten av artenes predasjon i områder som bare har den ene arten. En annen måte å

uttrykke dette på er at effekten av bjørnens og ulvens totale predasjon ikke blir $1+1=2$, men snarere $1+1 < 2$ (ulvens predasjon er ca. 28 % lavere) i områder med både bjørn og ulv.

For den som vil ha ytterligere vitenskapelig informasjon, se vår artikkel: Tallian A, Ordiz A, Metz MC, Milleret C, Wikenros C, Smith DW, Stahler DR, Kindberg J, MacNulty DR, Wabakken P, Swenson JE, and Sand H. 2017. Competition between apex predators? Brown bears decrease wolf kill rate on two continents. *Proceedings of the Royal Society B* 284: 20162368.

Figur 1 A) Intervallet mellom slagna vuxna älgar (blå) och kalvar (gul) i områden utan eller med låg täthet av bjørn i Skandinavien och B) intervallet till nästa slagna vuxna wapiti (blå) och kalv (röd) där den närmast föregående slagna wapiti hade besöks av bjørn eller ej i Yellowstone nationalpark (YSNP) i Nordamerika.

Når ulven kommer nær oss

Av John Odden, NINA

En septemberdag for rundt ti år siden stod jeg og en kollega noen få meter fra en ulv i Denali nasjonalpark i Alaska. Jeg skal ærlig innrømme at møtet med ulven gjorde et sterkt inntrykk på meg. Dette var definitivt noe annet enn tidligere glimt av en grå skygge gjennom en kikkert eller fra bilvinduet her hjemme.

Folk fra hele verden tar turen til nordamerikanske nasjonalparker som Denali eller Yellowstone, i håp om å få observere ulver, da ulvene her ofte eksponerer seg for folk. I Yellowstone nasjonalpark har aktiviteter knyttet til ulveturisme årlig gitt 300 millioner kroner i ekstrainntekter til statene Idaho, Montana og Wyoming etter gjennomføring av ulven.

Det er også en annen side ved såkalte nærgående ulver. En ulv som ikke frykter oss mennesker, kan potensielt være en farlig ulv. Det hører til sjeldenhetene, men tilsynelatende friske ulver har angrepet mennesker i Canada og Alaska også i nyere tid. De fleste episodene omfatter såkalte «habituerte» ulver, som over tid har mistet sin naturlige skyhet etter at de har blitt føret av mennesker eller har spist søppel. Det vanskelige spørsmålet er hvor grensen går mellom det som er naturlig atferd hos ulv i nærområdet, der ulv kan komme tett på mennesker, og over til det å bli problematisk og uønsket atferd for oss mennesker.

Få tilfeller i Europa

Her i Europa betraktes risikoen for at noen skal angripes av friske ulver, som svært liten. Vi må faktisk tilbake til Spania på 1950- og 1970-tallet for å finne dokumenterte tilfeller av uprovoisert aggressiv atferd eller angrep av friske ulver her.

Når det er sagt, så går debatten høyt i flere europeiske land, akkurat som her hjemme, om ulver som observeres nært folk har mistet sin naturlige skyhet, og om dette representerer en fare for oss mennesker. Fra Tyskland rapporteres det eksempelvis om en ulveflokk som gjentatte ganger har fulgt etter mennesker, og over tid utvist uredd atferd. Tyskerne mente at dette mest sannsynlig var forårsaket av uønsket føring av ulvene. En ulv fra flokken ble skutt i 2016. En endring i oppførselen til en ulveflokk («Calanda-flokken») i det østlige Sveits utløste nylig en offentlig debatt om hvorvidt ulvene representerte en fare for menneskene i området. Debatten kom på bakgrunn av et økende antall observasjoner av ulv på dagtid, observasjoner av ulver som passerte nær boliger og landsbyer, og ulver som ble observert inne i landsbyen Vättis på dagtid. Noen observasjoner dreide seg om besøk på åter utlagt for jakt på rev; i andre tilfeller dreide det seg om interesse for hunder i bånd og husdyr på hjemmebeite. Høres dette kjent ut? Ja, vi kunne kanskje byttet ut «Calanda-flokken» med vår egen «Slettåsflokk» eller «Østmarkahann»?

Når blir atferden unormal?

Et problem med den offentlige kommunikasjonen rundt ulvenes atferd, er begrepsbruken. Vi mangler gode definisjoner på hva som er en «problematisk», «nærgående» eller en «tam» ulv. Hva som oppleves som «problematisk» atferd hos ulv, varierer mellom ulike mennesker og situasjonene.

Mange har en forventning om at rovdirene lever sine liv i villmarksområder langt fra oss mennesker, men rovdirene tåler vårt moderne flerbrukslandskap svært godt. I Europa lever det 12 000 ulver, og i ulveområder på kontinentet bor det faktisk i snitt 37 mennesker per kvadratkilometer. En ulveflokk deler altså sitt revir med hundrevis eller faktisk flere tusen mennesker.

Ulvne forflytter seg raskt over store avstander på jakt etter føde og i forsvar av store revir, og det medfører at de av og til beveger seg i nærheten av der mennesker ferdes og bor. Ulv havner gjerne i nærheten av bosetninger fordi de går den enkleste ruten i terrenget, som for eksempel kan være en brøytet vei. Ulvene kan følge de sesongmessige

forflytningene til sine viktigste byttedyr, som særlig på vinterstid trekker ned nær bebyggelse, eller de oppsøker åter, slakteplasser og husdyr, som gjerne er nær der folk bor. En ulv som passerer i nærheten av bosetninger, behøver altså ikke i seg selv være «problematisk» atferd, selv om noen utvilsomt oppfatter det som ubehagelig.

Det er gjerne når ulvene blir habituerte, eller mer folkelig sagt, vant til oss mennesker, at problemet og faren oppstår. Men vi mangler i dag kunnskap om hvilke mekanismer og prosesser som fører til utvikling av habituerte ulver. Det blir dermed vanskelig å lage objektive kriterier for hva som er «problematisk atferd».

Er det mulig for oss å bli enige om noen felles kriterier for uønsket atferd? De fleste er nok enige i at vi bør skille mellom sporadiske tilfeller av ulv som er nære bebyggelse, og individer som gjentatte ganger er sett nære mennesker. En ung og naiv ulv på vandring i ukjent terreng roter seg av og til opp i trøbbel. Samtidig er de fleste av oss enige om at vi ønsker at voksne ulver utviser frykt for folk. Et annet skille kan være mellom ulv som passer nære hus om natten, og ulv som gjentatte ganger er nære hus på dagtid. Grensen for uønsket atferd er definitivt kryssset hvis en ulv utviser noen form for aggressiv atferd mot mennesker. Det er imidlertid ikke lett å gi noe godt svar på dette. En vei å gå kan være å hente inn mer kunnskap om hva som gjør ulver habituerte, og hvorfor de da blir farlige for oss mennesker.

Hvordan man kan håndtere ulver som har det vi kan enes om er «uønsket» atferd, er et annet spørsmål som jeg kan komme tilbake til i et senere innlegg. Det er vel ingen overraskelse at det ofte ender med et skudd.

Ulv i Denali nasjonalpark. Foto: John Odden

Når gaupa møter sauene

Av John Odden, NINA

Rovdyr tar husdyr. Men hvor ofte? Og under hvilke omstendigheter? Det er et tema det forskes på verden over. Vi har fulgt gauper med radiohalsbånd for å få mer kunnskap om akkurat dette. I hovedtrekk fant vi at gaupene tok færrest sauer der tettheten av hjortevilt var høy, og der sauene gikk på inngjerdede beiter.

I nordre deler av Buskerud og Telemark var sauer viktigste byttedyr for gaupa om sommeren. Foto: John Linnell/Scandlynx

Gaupa spiser kjøtt, og dette kan sette sterke følelser i sving. Ikke minst når den tar for seg av sauer på beite. Etter å ha vært fåtallige i mange tiår økte antall gauper utover 1980- og 1990-tallet, og når gaupene ble flere, økte også tapene av sauer. Sammen med jerven er det gaupa som har stått for de største tapene i Norge. Hver sommer siden midten av 1990-tallet har fra 250 til 550 gauper drept fra 6000 til 10 000 sauer, ifølge offisielle erstatningstall.

Naturforvaltere jeg møtte på midten av 1990-tallet hadde mange spørsmål som jeg og mine kolleger ikke kunne svare på. Hvor ofte dreper ulike gauper sauer? Er det slik at det finnes spesielle «problemindivider» som tar flere sauer enn andre? Hvordan kan man redusere tapene av sauer til gauper? Startskuddet for et møysommelig arbeid med å skaffe fakta som kunne svare på disse spørsmålene rundt gaupa og sauene, startet i Østerdalen i 1996, og pågikk i nesten to tiår i ulike studieområder i Norge.

På sporet av «Helga» og «Aslak» i Hedmark

De første somrene på 90-tallet med peileantenna i neven gjorde inntrykk på en nyutdannet trysling. Utallige netter på sporet av gauper lærte meg mye om dem, og bød på flere overraskelser. En av gaupene vi fulgte, var hunngaupa F110, populært kalt «Helga». I 1996 fødte hun tre unger i Åstadal i Åmot kommune. Hun hadde mer enn 5000 sauer tilgjengelig innenfor reviret sitt, som strakk seg fra Glomma i øst over til Hamar og Ringsaker i vest. Jeg skal ærlig innrømme at jeg gruet meg til det jeg forventet skulle bli en sommer med mange gaupedrepte sauer.

Overraskelsen var derfor stor da sesongen var over. I løpet av 60 døgn der vi fulgte Helga og ungene døgnet rundt, tok hun kun tre sauer. Dietten bestod i større grad av rådyr (5 stk.) og småvilt (9 stk.) som hare og skogsfugl. Det var uforståelig for meg at hunngaupa, som bokstavelig talt kunne tusla 200 meter fra hiet for å ta en sau, heller jaktet i fem-seks timer for å ta ei røy eller en

hare. Da oppførte hunngaupa M106 «Aslak» i Trysil seg mer som jeg hadde forventet. I løpet noen få uker samme sommeren drepte han hele åtte sauer.

Hanngauper tar flest sauer

Hvorfor var det så store forskjeller mellom disse gaupene? Sammen med kolleger og lokale frivillige hjelpere fortsatte jeg å følge radiomerkede gauper i Østerdalen og i nye områder for å finne svar. I dag, to tiår etter, har vi tall på hvor ofte 80 ulike gauper drepte sauer. Gaupene har levd i områder med ulik tetthet av rådyr, og med ulik tetthet av sauer. Helt i nord fulgte vi gauper som ikke hadde rådyr innenfor reviret, men tilgang på sauer og tamrein.

Vi har funnet tydelige mønstre. Ikke overraskende kan alle gauper drepe sauer så lenge de går ubeskyttet i områdene der gauper ferdes. Hvor ofte gaupene drepte sauer, varierte imidlertid mellom områder og med kjønn. Vi har sett at hanngauper drepte flere sauer enn hunnene.

Dette kan nok delvis forklares med at hanner forflytter seg raskere og over større områder, og dermed oftere støter på sauer enn hunngauper gjør. I tillegg så vi at hanngaupene som regel var ansvarlige for tilfeller av såkalt overskuddsdreping. Dette fenomenet skjedde ikke veldig ofte, men av og til drepte hanngaupene flere lam enn de spiste.

Vi fant ingen spesielle «problemindivider» som drepte mange flere sauer enn andre gauper i det samme området. Dette kan henge sammen med beitesystemet i Norge. Når sauene går fritt, er det lite som skiller sauene fra rovdynenes naturlige byttedyr. Alle gaupeindivider har dermed anledning til å drepe sauer, uten å utvikle en spesialisert atferd.

Mye rådyr eller tamrein er gode nyheter for sauebonden

I Sør-Norge så vi også at tettheten av sauer og

rådyr var en viktig forklaring på hvor ofte gauper tok sauer. Det var hanningauper i områder med lavest rådyrtetthet og høyest saуетetthet som drepte mest sauer, og her drepte hver hann i gjennomsnitt åtte sauer i måneden. Når tettheten av rådyr økte og/eller saуетetthet minket, drepte gaupene færre sauer per tidsenhet.

I enkelte områder, som de nordlige dalførene i Buskerud og Telemark, var sau faktisk det dominerende byttedyret i dietten til gaupa. Hele seks av ti byttedyr drept av gaupe på sommerstid i disse områdene var en sau.

Gaupene i tamreinområdene i Nord-Norge fulgte det samme mønsteret som i sør. De viste en sterk preferanse for tamrein, mens sauer ble drept sjeldnere enn vi forventet. Sannsynligheten for at en gaupe drepte sauer, økte med større tetthet av sauer, og minket med større tetthet av rein.

Er det mulig å redusere tap av sauer til gaupene?

Tap av sauer til gaupe vil naturlig nok minske hvis antall møter mellom gauper og sauer reduseres. I stor skala gjøres dette i dag ved å skille områder med rovdyr fra områder med beitedyr. Dette har vist seg å være utfordrende i noen regioner, da det er vanskelig å sette av store nok arealer prioritert for gaupe til at det vedtatte antall gauper oppholder seg i områdene gjennom hele året. Vi ser også at saueholdet i liten grad har blitt endret i områder der gaupene har fått prioritet.

Radikale endringer i driftsform vil utvilsomt være utfordrende for mange norske sauebønder. I områder der forvalterne har bestemt at gaupa skal få leve, vil møter mellom gaupe og sau reduseres ved at sauer beiter bak gjerder. Vi så dette tydelig i Akershus og Østfold, der vi fulgte 15 radiomerkede gauper som kun hadde inngjerdede sauer i sine revirer. Ingen av disse gaupene drepte sauer bak gjerder i våre intensivperioder. I Sverige, Sveits og Frankrike bekrefter tilsvarende studier av gauper dette mønsteret. Disse studiene, som er gjennomført i områder der alle sauer beiter bak gjerder, viser at de radiomerkede gaupene dreper en brøkdel av det antallet sauer vi observerer i våre områder med frittgående sauer.

Gaupa i Sør-Norge beveger seg sjelden over skoggrensa, og i noen områder vil tap kunne reduseres ved at sauene flyttes fra skogsbeite til fjellbeite. Reduserte tap forutsetter selvfølgelig at det ikke er jerv i de nye beiteområdene.

Mange har sterke meninger om i hvilken grad dagens situasjon er holdbar, sett fra et dyreetisk, økonomisk eller økologisk perspektiv. Det som synes å være sikkert, er at uten endringer i saueholdet, vil bestandsmålet for gaupe satt av Stortinget, og hvordan dette bestandsmålet er fordelt mellom Rovviltregionene i Norge, i stor grad være bestemmende for nivået på tapene av sau til gaupe framover.

Hanningaupa Aslak i Trysil. Foto: Lars Gangås

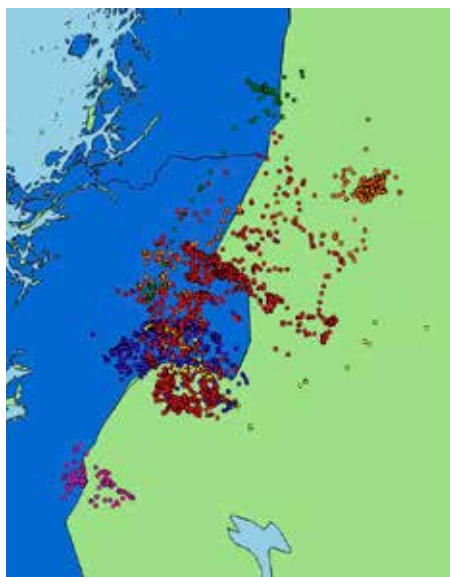

Vincent, Jules og Mia. Foto: Lars Gangås

Jerven bryr seg ikke om grenser: vandring og hjemområde på tvers av land, regioner og fylkesgrenser

Av Jenny Mattisson

At jerven er et aktivt dyr som kan vandre langt, kjenner mange til. Selv om jerven er det minste av våre fire store rovdyr og har relativt korte ben, beveger den seg effektivt over stikk og stein. Om vinteren fungerer de store føttene som truger, og man kan se de karakteristiske sporene i snøen når den ferdes over vidda i rolig galopp.

Landsgrensende jerver i Nord-Trøndelag.

Forflytninger til to unge hannjerver merket i Troms i 2012, J1204 (posisjoner fra feb. 2012–feb. 2013) og J1209 (apr. 2012–mai. 2013).

Basert på GPS-merkede individer ser vi at jerven kan ferdes nærmere sju mil på et døgn, selv om det vanligvis bare blir rundt to. Innimellom har jerven også late dager da den ikke rører seg mange meterne. En sommer fant vi et dagleie under en eine, der jerven hadde ligget stille i 21 timer i strekk. Med en time mellom GPS-posisjonene har vi registrert den høyeste hastigheten for jerven på nærmere 16 km i timen, med et gjennomsnitt på ca. en km i timen gjennom hele døgnet. Jerven er generelt mer aktiv mellom skumring og morgengry, enn midt på dagen.

Jerven i Norge har store hjemområder; hanner i gjennomsnitt over 1100 km², mens hunnene har noe mindre, ca. 500 km², men det er stor variasjon mellom individene. Et annet mårdyr, grevlingen, som er nesten like stor som jerven, har i gjennomsnitt hjemområde på bare 4 km². Til og med under yngelperioden benytter jervhannen i prinsipp hele hjemområdet sitt. For eksempel gikk en merket hunn flere ganger de tre milene mellom sine unger i hiet og et elgkadaver i Sverige. Jerver som fortsatt ikke har etablert sitt eget revir, kan bevege seg over betydelig større områder og gå langt fra der den er født. Ved hjelp av DNA kjenner man til en jerv som gikk hele 125 mil, fra Tana i Finnmark til Skjåk i Sogn og Fjordane.

Jerven er revirhevdende, og vokter nøye grensene mot de nærmeste naboene. I løpet av noen få uker har jerven patruljert hele reviret sitt. Dette er et konstant arbeid, og det er trolig at jervens hjemområde blir mindre jo flere jerver det er i et område. Om en voksen jerv dør, fylles det ledige reviret raskt ved at naboer utvider eller flytter sine revirer, eller at unge jerver etablerer seg i det ledige området.

I dag forvaltes den fennoskandiske jervpopulasjonen av hvert enkelt land (Sverige, Norge og Finland), selv om det er samarbeid mellom landene, og spesielt Sverige og Norge. I Norge deles forvaltningen videre opp i åtte rovviltregioner, som velger ut prioriterte områder for jerven for å geografisk skille husdyrproduksjon fra områder der rovdynene skal vernes. Sonering eller arealdifferensiering har i Norge blitt et viktig forvaltningsverktøy for å redusere konflikten mellom rovdyr og husdyr. En effektiv soneforvaltning er avhengig av at man er i stand til å etablere en "rovdyrsoner" med lavt konfliktpotensial, eller at det gjøres effektive forebyggende tiltak i disse områdene. Det er videre en forutsetning at rovdyrsonene er store nok til at de vedtatte

rovdyrbestandene kan oppholde seg i sonene gjennom hele året.

Denne typen forvaltning fører til grenser og restriksjoner som tegnes på et kart. Men siden jerven ikke kan lese kart, blir det ikke alltid like enkelt når det skal implementeres, og jerven er ofte lite samarbeidsvillig med våre beslutninger. Jerven forholder seg gjerne til naturlige grenser, som større elver eller dalfører, men respekterer ikke en grense som mennesker har satt i fjellet dens.

Av de 36 jervene vi har fulgt med GPS-halsbånd, fanget i Finnmark, Troms eller Nord-Trøndelag, bevegde nesten halvparten av dem seg over landegrensen mellom Sverige og Norge. En tredjedel av disse var også innom Finland ved minst ett tilfelle. Hver enkelt jerv var innom en til elleve kommuner (i gjennomsnitt tre), og en fjerdedel av jervene krysset fylkesgrenser. Ingen av jervene i Nord-Norge holdt seg innenfor det prioriterte området for jerv. I Nord-Trøndelag er det prioriterte området for jerv relativt stort, og går som et bredt bånd mellom E6 og svenskegrensen. Alle jerver ble merket inne i sonen, og siden ingen virket villige til å krysse E6 for å ta seg vestover, befant de seg inne i sonen så lenge de var i Norge. Men mer en halvparten av jervene hadde enten hjemområde som lå delvis på svensk side, eller så utvandret de mot Sverige. Men det vanlige er ikke at jerven utvandrer til Sverige; innvandring til Norge skjer betydelig oftere.

Sverige har ingen lisensjakt på jerv, og kun en veldig begrenset skadefelling, mens Norge derimot har en omfattende lisens- og skadefelling. Et høyt jakttrykk på voksne jerver på norsk side av grensen gjør at det regelmessig skapes ledige revirer, og Norge fungerer da som en såkalt "sink"-populasjon. Siden dødeligheten for jerv på svensk side er relativt lav på grunn av lavt jakttrykk, kan det være vanskelig for unge jerver å finne ledige revirer i nærheten. Da drar de av gårde på vandring, og finner ofte veien til Norge. Sverige fungerer som en "source"-populasjon. Denne innvandringen fra Sverige til Norge kompenserer delvis for dødeligheten på norsk side, og gjør at jervpopulasjonen kan holde seg relativt stabil.

Så baksiden av den høye mobilitetsgraden til både voksne og unge jerver er at det er umulig å opprettholde klare og tydelige grenser mellom områdene der jerven skal være, og der den ikke skal være.

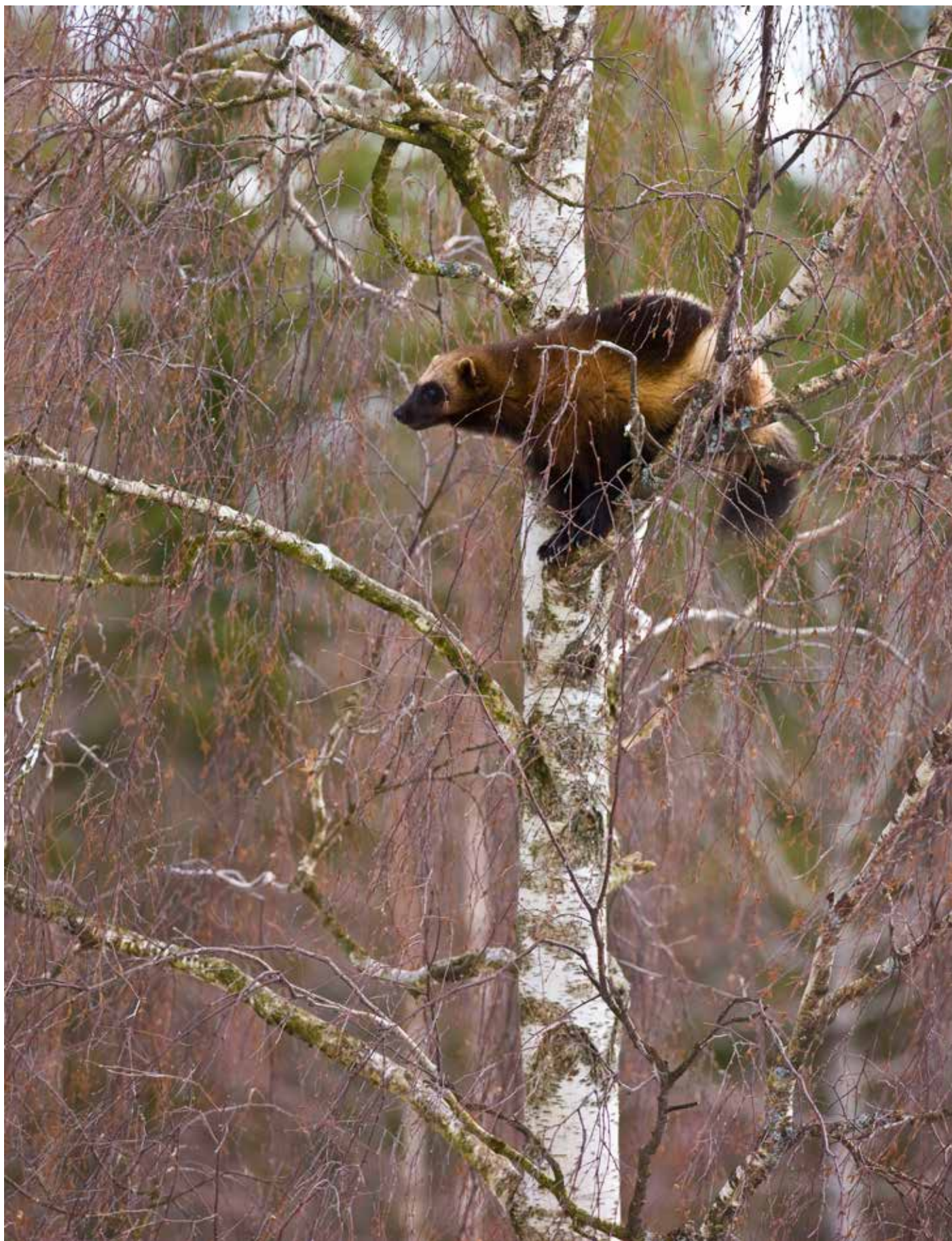

Foto: Scanpix / Juan Carlos Mu

Rovdyrsentrene i Norge

BESØKSSENTER ROVDYR FLÅ

Besøkssenter rovdyr Flå har hele tiden som mål å øke omfanget av naturveiledning. Et stort steg i riktig retning dette året er ansettelse av en naturveileder i full stilling. Naturveilederen er tilgjengelig for små og store oppdrag i hele Sør-Norge.

Nytt for året er omlegging av strukturen på rovdyrskolen. Skolen var tidligere forbeholdt femteklassinger, men nå utvider vi tilbudet, og åpner for grupper i alle aldre: fra barnehager til høyskoler og universitet.

Gruppene får anledning til å komme til vårt interaktive opplevelsessenter for aktiv formidling omkring de store rovdyra. Eneste kostnad vil være transport og eventuell inngang til Bjørneparken. Har dere ikke mulighet til å dekke transport? Fortvil ikke – vi kan komme til dere og holde rovdyrskole i barnehagen eller på skolen.

Norges jeger- og fiskerforbund har utarbeidet et e-læringskurs på oppdrag fra Miljødirektoratet og i samarbeid med blant andre rovdyrsentrene. Kurset er nå ferdigstilt, og vil ha oppstart høsten 2017. Vi håper mange engasjerte lærere vil melde seg på for å få innsikt i rovdynenes verden. Kurset holdes på nett, med en samling ved de tre besøkssentrene for rovdyr.

BESØKSSENTER ROVDYR BARDU VED POLAR PARK

Kun 3 km fra E6, tre og en halv timers kjøring sørover fra Tromsø og en times kjøring nordover fra Narvik ligger Besøkssenter rovdyr Bardu i samme lokale og område som Polar Park.

Polar Park er verdens nordligste dyrepark. Temaet for parken er nordiske rovdyr og hjortedyr.

Besøkssenter rovdyr Bardu har en innendørsutstilling med skiftende temaer. Høsten 2016 får besøkssenteret et nytt, 100 m² stort, innendørs utstillingsområde.

Utendørs kan barn og voksne lekende lære om rovdyr i aktivitetsløypa vår. Her kan man blant annet prøve å løpe like raskt og hoppe like langt som rovdyr, og bestemme sportegn til de fire store rovdyrartene vi har i Norge.

I sommermånedene er det daglig rebus med temaet rovdyr.

Besøkssenterets rovdyrskole underviser for skoler i Troms og nordre Nordland. Ta gjerne kontakt med oss for en timeavtale. Grupper og lag kan få gratis foredrag i lokalene våre.

To ganger i året arrangeres det temadager om rovdyr, som er åpne for publikum.

BESØKSSENTER ROVDYR NAMSSKOGAN

Besøkssenter rovdyr Namsskogan er et kompetansesenter der formålet er å spre kunnskap om rovdyr. Vi er samlokalisert med Namsskogan familiepark på Trones i Namsskogan kommune, i underkant av tre timer nord for Trondheim. Vi ligger midt i jervens, gaupas og bjørnens rike.

Vi samarbeider med Namsskogan familiepark, som har både jerv, gaupe, ulv og bjørn. Vi tilbyr rovdyrskole, som et gratis undervisningstilbud til alle elever på 5. trinnet i Nord-Trøndelag. Rovdyrskolen er et ferdig utarbeidet pedagogisk opplegg. Vi ønsker å vekke elevenes interesse for natur generelt, samt gi kunnskap nok til at de selv kan danne seg en mening om rovdynene og deres rolle i naturen.

Kunnskapsspillet vårt, Villmarka, er lansert som app. Tror du gaupa spiser blåbær, og ligger egentlig bjørnen i dvale om vinteren? Du kan teste dine kunnskaper i Villmarka, et spill som passer for alle barn og voksne som vil teste kunnskapen sin, og samtidig lære mer om rovdynene våre og naturen. Spillet kan lastes ned på iTunes og i Apple App Store.

I april åpnet vi utstillingen «Rovdyrene er tilbake». Kom gjerne innom og lær mer om rovdynenes verden og rovdyrsituasjonen i Midt-Norge.

På rovdyrsender.no kan du lese mer om alle besøkssentrenes aktiviteter, om artskunnskap, forvaltning, forskning, historikk, og konflikten mellom rovdyr og mennesker. Følg oss gjerne også på Facebook/rovdyrsender.no.

Naturveiledning på Besöksenter rovdyr på Flå.

Ny rovdyrutstilling på Besöksenter rovdyr i Namsskogan.

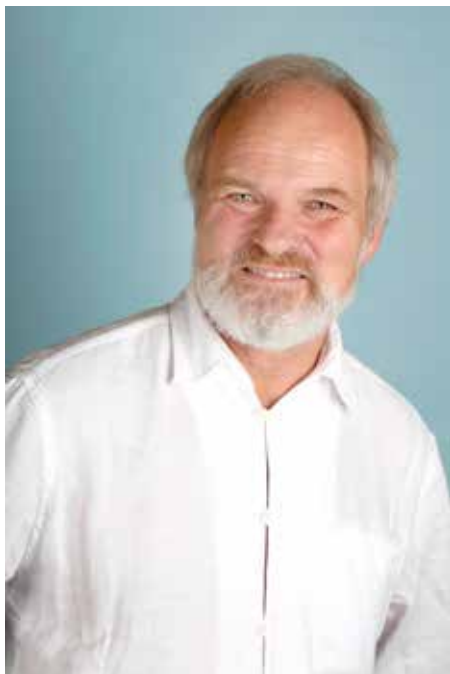

Ny rovdyrutstilling på Besöksenter rovdyr Bardu.

Rovdyrene utfordrer beitenæringen

Av Anne C. G. Wangberg,
Norges Bondelag

**Ved inngangen til årets beitesesong
ulmet allerede konflikten om rovvilt
og sauer på utmarksbeite.
Er dagens rovdyrpolitikk bærekraftig for
fremtidig beitenæring?**

Einar Frogner. Foto: Bondelaget

– Målet om å ha både rovvilt og sau på utmarksbeite betyr at det alltid vil være en konflikt. Utfordringen er å få et så lavt tapstall og konfliktnivå som mulig, sier Einar Frogner, styremedlem og rovdyransvarlig i Norges Bondelag.

Norges Bondelag jobber for at landets rovdyrpolitikk skal gjøre det mulig å ha aktiv beitebruk over hele landet. Oppbygging av bestander av ulv og bjørn samt jerv og gaupe utfordrer både beitenæringene, grunneiere og lokalsamfunn på en helt spesiell måte. Jerven er det rovdynet som tar flest beitedyr, mens ulven er det rovdynet som gir de mest voldsomme skadene der den slår til, med flest drepte og skadde dyr. Spørsmålet som bekymrer, er at stammen vil vokse raskt dersom den ikke blir forvaltet etter de vedtatte bestandsmålene.

– Vårt overordnede mål er at beitebruken skal prioriteres sterkere enn det som er tilfellet i dag, sier Frogner.

Han er bekymret over utviklingen av det han kaller rovdyrreservater i Norge.

– I Lierne i Nord-Trøndelag ligger beitenæringen brakk av hensyn til bjørn. Det er det samme som skjer i ulvesonen i Sør-Norge. Denne utviklingen jobber vi for å stoppe, sier Frogner.

– Vi er opptatt av at jervestammen blir forvaltet på en slik måte at den kommer ned på bestandsmålet. En måte å få til det på er å gjøre lisensjakta mer effektiv, og at Statens naturoppsyn (SNO) bidrar i jakta. Målrettede tiltak mot jerven er det mest effektive for å holde tapene av beitedyr nede, og et lavt konfliktnivå om saken. Dette er viktig for å opprettholde både utmarksbeite og rovdyr, sier Einar Frogner.

Sauebøndenes trygging av dyr på utmarksbeite

Vi står nå foran en beitesesong hvor det blir sluppet om lag 2,1 millioner sauer og lam, 54 000 geiter, 250 000 storfe og 9000 hester på utmarksbeite. Beitebruk har mange fordeler, blant

annet bidrar det til en økologisk og økonomisk bærekraftig matproduksjon. I tillegg er beitebruk viktig fordi det pleier kulturlandskapet og ivaretar det biologiske mangfoldet.

Sauebøndene forbereder beitesesongen på flere måter. Det er for eksempel viktig å passe på at det kun er søyer med sunne og friske lam som slippes på beite. Samarbeid med andre bønder som slipper sauer i samme beiteområder, er vanlig, og det sørger for at dyrene har tilsyn gjennom hele sesongen. Dyr på beite skal ha tilsyn minst en gang i uka, men når det er rovdyrta, er det tilsyn hver dag. Mange bruker radiobjeller på sauene slik at de kan følge med på hvor de beiter til enhver tid. Beitebrukerne samarbeider også om slipp av dyr, gjerder og nedsanking av dyrene. I situasjoner med akutte og store rovdyrta må dyrene samles ned fra beite.

Ulven utfordrer beitenæringa

Nettopp beitesesongen og mulig rovvilttap til ulven bekymrer Frogner. Han har fjorårets beitesesong friskt i minne. Da fikk spesielt sauebønder i Rendalen i Hedmark erfare ulvens herjinger. I Sølendalen og Spekedalen, et beiteprioritert område på om lag 450 000 dekar, ble det sluppet ut om lag 2000 sauer på beite. I løpet av sommeren ble tapet av sauer 591. Av disse ble 176 dokumentert tatt av ulver som kom fra ulvesonen. Mesteparten av dyrene ble skadet, men skadene var så omfattende at sauene måtte avlives. Norges Bondelag har hele tiden vært tydelige på at ulveforliket, inngått i juni 2016 etter mye politisk tautrekking, var nødvendig for å sikre forutsigbarhet for beitenæringen i hele Sør-Norge, og livskvalitet og jaktrettigheter for de som bor i ulvesonen.

– Rovdyr er en utfordring for beitenæringa generelt. Nettopp derfor er det viktig å ha en forutsigbar og målrettet rovdyrpolitikk over hele landet, som blir fulgt opp året igjennom, mener Frogner.

Årets beitesesong bærer allerede spor av møter

FAKTABOKS

Innmarksbeite:

I hovedsak alt areal innenfor gjerder som nyttes til sauebeite. Det kan være fulldyrket areal, jordekanter, åkerholmer, osv.

Kulturbete:

Et beiteområde som på ulikt vis blir stelt som slått, gjødslet, krattryddet, pløyd og tilsådd. Dette kan være fulldyrket mark, mark anlagt i skog eller annen utmark, eller en videreføring av for eksempel gamle hamnehager.

Hjemmebeite:

Dyrene beiter om sommeren på innmark i stedet for utmark.

Utmarksbeite:

Beitedyrene går fritt på beite i skog og fjell. Omfatter areal utenom innmark.

FAKTABOKS

Ulveforliket

Ulveforliket fastsatte bestandsmålet for ulv i Norge til 4–6 ynglinger per år, og at tre av disse skal være hefnorske. Rovdatas offisielle tall fra juni 2016 viste syv hefnorske ynglinger og fire ynglinger i grenserevir.

Som en konsekvens av forliket vedtok rovvilt-nemnden i Hedmark og rovvilt-nemnden i Oslo, Akershus, Østfold i et fellesmøte i september å ta ut inntil 32 ulver, avgrenset til tre revir med ynglinger og et revir med et ulvepar. Rovvilt-nemndenes vedtak skulle bringe ulvebestanden på norsk side av grensa ned på et nivå som var i tråd med forliket.

Like før jul stanset regjeringen ved klima- og miljøminister Vidar Helgesen den planlagte felling av de inntil 32 ulvene i ulvesonen med planlagt start 1. januar 2017. Helgesens begrunnelse var at det ikke finnes lovmessig grunnlag i naturmangfoldloven og Bernkonvensjonen for å tillate lisensjakt. Skadepotensialet var for lite, mente regjeringen.

Dette er Norges Bondelag uenig i. Rett nok er det lite skadepotensiale innenfor ulvesonen fordi beitebruken over lang tid har blitt fortrent. Men eksempelet i Rendalen i 2016 viser at ulver fra ulvesonen gjør stor skade langt utenfor sonen. Skadepotensialet er derfor betydelig.

Foto: Scanpix / Orsolya Haarberg

mellom rovdyr og beitedyr. I mai i år dro Statens naturoppsyn ut til en sauebonde i Spydeberg i Askim. Rundt 20 sauer var drept eller hardt skadd, mest sannsynlig av ulv, konkluderte de. Samme måned mente Statens naturoppsyn først at det var bjørn som hadde tatt en sau nær et bolighus i Grong i Nord-Trøndelag. Nærmere undersøkelser viste at det kan ha vært en gaupe. I Ringsaker kom de første tapene til bjørn etter en halv time. Det samme skjedde i Hurdal, der ulven raskt begynte sine herjinger i saueflokkene.

Løsning for fremtiden

Det som skal til for å holde antallet drepte dyr på grunn av tap til rovdyr lavest mulig, er i følge Frogner to ting:

– Det viktigste er å gi beitedyrene forrang, og at man har skadeforebyggende uttak av rovdyr i forkant av beitesesongen. Dette er spesielt viktig for ulven, bjørnen og jerven. Dette vil virke konfliktdependende og redusere dyrelidelser.

Effektive tiltak bøndene kan gjøre, er blant annet å radiomerke sauer som skal på beite. Det er også viktig at myndighetene har oversikt over rovdyrene, og varsler beitelag ved eventuelle behov for å søke om uttak.

I Norge ligger den todelte politikken om at det skal være beitedyr og rovdyr over hele landet til grunn. For å få til dette må man ha gode, velfungerende ordninger, mener Frogner.

Fjorårets beitesesong bar mange steder i landet, spesielt i Sør-Norge, preg av at det er blitt flere ulver i beitenære områder. For å møte dette på en konstruktiv måte må det ligge en felles forståelse blant både bønder og myndigheter om hvordan det er å leve med ulven tett innpå seg.

– Ulven gjør stor skade, og for dem som opplever det, er det brutalt. Bedre aksept og erstatningsordninger for skader på beitedyr vil være et steg i riktig retning. Vi må også ha i bakhodet, at for mange er ulven et mytisk dyr. Mange ønsker den som en del av norsk natur. Samtidig er det viktig å ikke bli historieløse. Våre forfedre jobbet aktivt for å bli kvitt rovdyra som var en trussel for livsgrunnlaget og matberginga. For meg er det enkelt: Vi skal ha både beitedyr og rovdyr i Norge, men beitedyra skal ha forrang, sier Einar Frogner.

Forslag til ny forskrift om erstatning for tap av tamrein til rovvilt

Regjeringen planlegger å innføre en ny risikobasert erstatningsordning for tamrein tapt til rovvilt.

Regjeringens ønske bygger på en utredning om ny tamreinerstatning fra 2011, der det ble foreslått omlegging til en erstatningsordning hvor antallet rein som erstattes som tapt til rovvilt, beregnes ut fra rovviltbestandene og kunnskap om hvor mange rein det enkelte rovviltet erfaringsmessig tar. Beregningen av antallet rein som anses tapt til rovvilt, skal også baseres på kunnskap om reindrift og andre tapsårsaker enn rovvilt.

Foto: Arne Nævra

Utredningen i 2011 ble gjort av en prosjektgruppe nedsatt av daværende Direktoratet for naturforvaltning på oppdrag fra Miljøverndepartementet. Gruppen som la fram utredningen, var bredt sammensatt med representanter fra miljø- og reindriftsforvaltningen og fra reindriftsnæringen.

I utredningen foreslås det at en framtidig erstatningsordning bør baseres på tilgjengelig kunnskap om rovvilt og reindrift. Ordningen må bli mer forutsigbar for reineier, og enklere å administrere for fylkesmannen. En framtidig erstatningsordning må bygge på objektive kriterier som sikrer lik behandling i alle reinbeiteområder. Prosjektgruppa avdekket videre kunnskapsmangler knyttet til data om både reindrift og rovvilt.

Det var en samlet prosjektgruppe som la fram rapporten i 2011.

Kunnskapsgrunnlaget om rovviltets predasjon på rein er vesentlig forbedret siden 2011, og Miljødirektoratet fikk høsten 2015 i oppdrag å utforme ny forskrift, og sende denne på høring. Høringen er nå avsluttet, og Miljødirektoratet jobber med å forsøke å ivareta høringsinnspillene så langt dette lar seg gjøre. Forskriften skal fortsatt gi full erstatning for tamrein som blir drept eller skadet av rovvilt, i samsvar med naturmangfoldloven.

Forslaget til forskrift innebærer en omlegging av dagens erstatningsordning. Etter dagens forskrift erstattes rein som gjenfinnes og konstateres drept av rovvilt. Dette utgjør ca. 5 % av de dyrene som erstattes. I tillegg erstattes et antall rein som ikke er gjenfunnet, etter en skjønnsmessig vurdering fra forvaltningsmyndigheten. Dette utgjør ca. 95 % av den erstatningen som utbetales. Den skjønnsmessige vurderingen fylkesmannen foretar, er en helhetsvurdering av alle omstendigheter som kan belyse årsakene til at reinen er tapt, med særlig vekt på kunnskap om rovviltstiasjonen og dokumenterte tap til rovvilt.

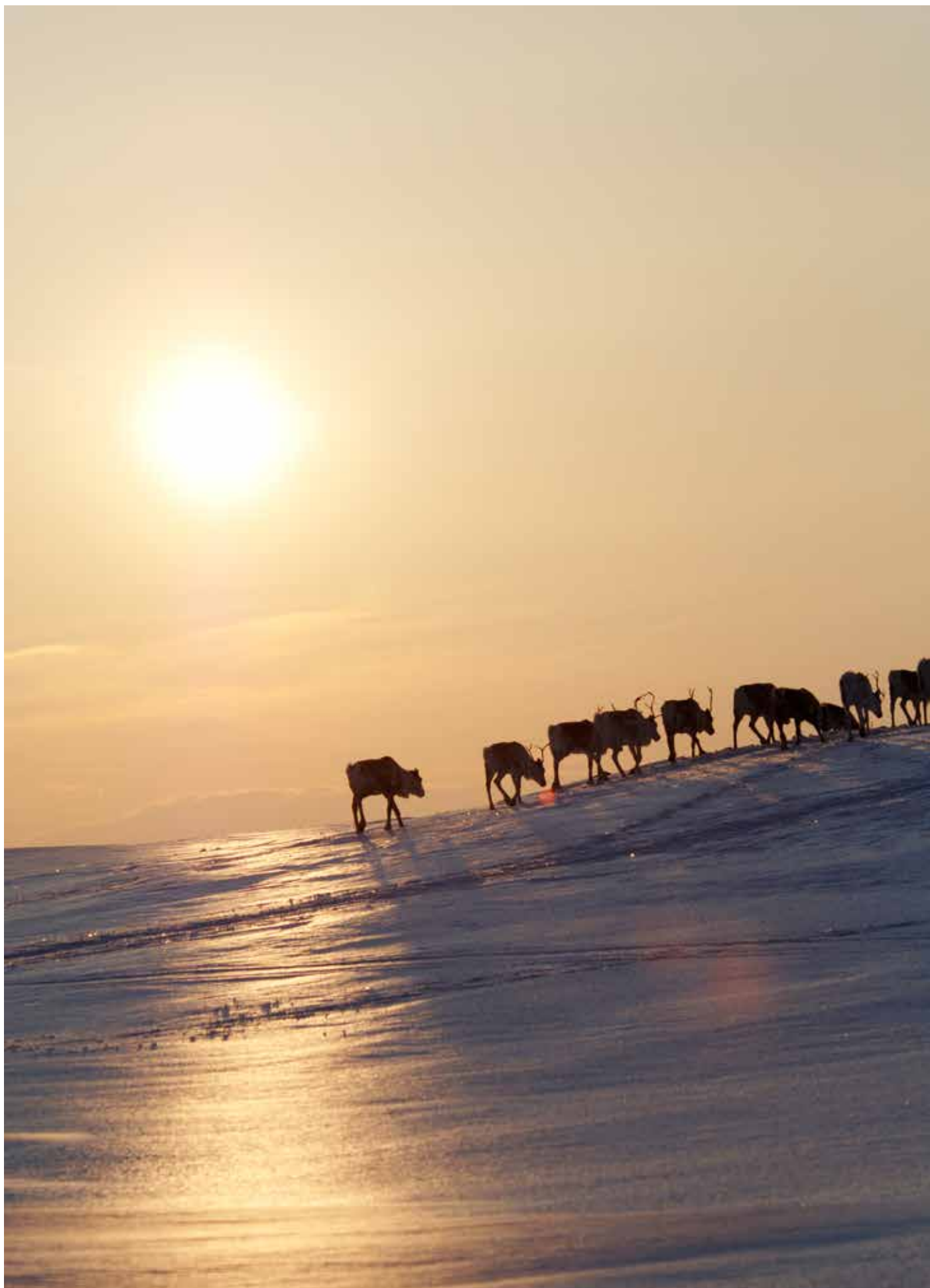
Det nye forslaget innebærer at dagens ordning med kadaverundersøkelser fra Statens naturoppsyn, avvikles. Antallet rein som erstattes som tapt til rovvilt, beregnes ut fra best mulig kunnskap om reindriften, rovviltforekomsten og rovviltets

predasjonsrater på rein. På bakgrunn av årlig oppdatert kunnskap levert fra Nasjonalt overvåkingsprogram for rovvilt og Nasjonalt overvåkingsprogram for tamrein, beregner fylkesmannen hvor mange kalver og voksne rein som mest sannsynlig er tapt til jerver og gauper i reinbeiteområdene. Deretter fordeler fylkesmannen det beregnede tapet på de enkelte siida-andelene i området, ut fra kunnskap om reinens årstidsbeiter og områdebruk, kunnskap om områder med risiko for tap, og lokalisering av rovvilt innenfor reinbeiteområdet. På bakgrunn av forskningen er predasjonsratene for rovviltet fastsatt ulikt i ulike deler av landet. Tap til bjørn beregnes på samme måte, på bakgrunn av fastsatt predasjonsrate og antallet påviste bjørner i kalvingsområdet. Tap til kongeørn fastsettes etter en fast prosentsats til 3,5 % av antall rein på beite. Basert på tilgjengelig kunnskap er det foreslått at 3,5 % av siida-andelens reinkalv, og 0,1 % av voksne rein, erstattes som tapt til kongeørn.

Det er gauper, jerver og kongeørner som er de største skadevolderne på tamrein i dag. I reindriftsåret 2014/2015 ble det erstattet henholdsvis 5930, 5530 og 4740 tamrein som drept av gauper, jerver og kongeørner. Totalt ble det erstattet ca. 19 200 tamrein, drept av fredet rovvilt i reindriftsåret 2014/2015.

Tap av tamrein til ulv skjer mer sporadisk og i mindre omfang. Slike tilfeller blir også ofte etterfulgt av forsøk på skadefelling. Dette innebærer at det ikke lar seg gjøre å beregne et normalt tap av tamrein til ulv, basert på predasjonsrate og forekomst av ulv. Erstatning for tamrein tapt til ulv vil derfor fortsette som i dag, med undersøkelser av gjenfundne kadavre, og at fylkesmannen på denne bakgrunn fastsetter hvor mange dyr som skal erstattes.

Miljødirektoratet vil i løpet av våren oversende et endelig forslag til forskrift til Klima- og miljødepartementet for vurdering og eventuell fastsettelse.

Vårflytting av tamrein på Finnmarksvidda. Foto: Arne Nævra

Jakten på jegerne

Av Knut Arne Gjems, leder Norges jeger- og fiskerforbund, avd. Hedmark

Vår jegerkultur er risset inn i helleristningene av våre forfedre for over 6000 år tilbake i tiden. Da isen brøt frem landet, vandret villreinflokkene nordover, og etter dem fulgte jegerne. Jegeren har hatt en bærekraftig forvaltningsrolle i naturen her i området frem til starten av det tredje årtusen. Jegerens rolle blir nå satt til side for at det moderne naturvernets symbolart, ulven, skal få fortrinnsrett i skogene. Dagens ulvekonflikt handler om mer enn døde sauer, elger og jakthunder. Det handler også om sosiologi. Den menneskeskapte ulvesona har ført til den maktesløsheten folk føler over å bli overkjørt og ikke lyttet til. Her har våre politikere forsømt sitt ansvar. De har skapt en overopphetet konflikt med sin reservatpolitikk.

Artikkelforfatteren ledet ulvedemonstrasjonene som ble en av vår tids største politiske markeringer i Norge. Ca. 2000 mennesker deltok 4. januar. Over 5000 deltok i fakkeltog 30. januar, fra Agder til Nord-Trøndelag. Knut Arne Gjems overrakte Stortingspresidenten budskapet fra demonstrantene foran Stortinget.

Jegere har vært en del av naturen i tusener av år. Menneskeheten har gjort mye dumt, men vi har stort sett ivarett viltbestandene på en bærekraftig og god måte. Vi har oppført oss riktig, og det har gitt oss jegere i Norge et svært godt omdømme. 86 % av Norges befolkning har tiltro til at jakt utøves på en god måte, viser miljøbarometeret for 2017. Det ligger i jegerblodet at vi er kulturarvbærere til neste generasjon. Rundt om i verden bruker mennesket naturen på ulike måter. I Norge har vi lange tradisjoner med å ha dyr på utmarksbeite, noe som har formet det vakre kulturlandskapet. Stiene som er skapt av beitedyr og vilt, er den levende bygdas blodårer. Våre forfedre holdt rovdyrbestandene nede for at utmarksbruken i Norge kunne ivaretas. I 400 år har vi jegere jaktet med løshund. Det er svært vakkert å høre en klingende los fra jakthunden i naturens egen operahall. I byene går man på opera, teater og kino i helgene. Det er kultur. I min oppvekst jaktet vi hare med hund i helgene på Finnskogen. Det var vår jegerkultur. Hadde vi på bygda bestemt at kinoen, teateret og operaen i Oslo skulle stenges i helgene, ville det blitt ramaskrik. Er det rettferdig at bybeboerne skal få stenge kulturtilbudet for vår del av landet?

Ulv skal ha fortrinnsrett foran beitedyr og jegere der jeg bor. Jeg er reservatbeoer innenfor ulvesona. 130 jakthunder er drept av ulv de seinere åra, elgbestanden er i fritt fall. Mitt kulturtilbud skal legges ned, og det er ønsket at vår jegerarv

skal dø ut, ifølge Stortingspolitikernes praktisering av dagens ulveforvaltning. Skogens folk blir ikke lyttet til, ikke sett, og det erkjennes ikke at dette er et problem. Er vi naturhatere, vi som ønsker å regulere ulvebestanden til et nivå der sameksistens med jegere og bønder er mulig?

Vi jegere vil ikke skyte den siste ulven eller ødelegge naturen, som noen forvirrede asfalttravere tror. Vi ønsker bare en fornuftig forvaltning av ulv, med en regulering på lik linje med andre viltarter. Ulven har dessverre blitt en «symbol-art» for naturvern og villmark. Forvaltningsdebatten har gått over alle støvleskaft fra både «vernesida» og «ulvehaterne». Media elsker å piske opp stemningen, og mannen i gata begynner å bli lei gnålet om ulv.

Det vi jegere ønsker, er å ivareta en mange tusen år gammel rolle, der mennesket er en del av naturen. Viltbestandene og rovdypene må reguleres på en bærekraftig måte. I Värmland hadde man verdens mest elgtette område på 1980- og 1990-tallet. I 2016 har man beregnet at ca. 3600 elger ble tatt av ulver, og 2800 elger ble felt på jakt. Det bærekraftige grunnlaget for mennesket for å høste økologisk viltkjøtt fra elg er snart borte i Värmland og i rovdypreservatet i Hedmark. Min rolle som kulturarvbærer av jegerkulturen bekymrer meg som leder i Hedmarks jegerorganisasjon, mer enn frykten for at ulven skal bli utryddet fra Europa, der man kan telle den i titusener. Maktesløsheten som folk føler av å ikke bli hørt, bekymrer meg. Det handler om sosiologi. Jeg tror ikke det er tjuvjakt og gleden av å felle en ulv illegalt som trigger de få som jakter ulv ulovlig.

Det er konsekvensen av feilslått reservatforvaltning over mange år, hvor man har overkjørt og ikke lyttet til de som bor i rovdyprområdene.

Foto: NJF

NJFF Hedmark tar avstand fra illegal jakt, men politikerne bør også ta sitt ansvar i kommende forvaltningsperiode. Man må i større grad lytte, og forvalte ulven i de områdene som har det største trykket.

Man trenger ikke å være spesielt skolert for å forstå at ulvesona er svært behagelig for de 95 % av landets befolkning som ikke bor i rovdyrreservatet. En liten del av landet blir mot sin vilje plukket ut til å bli for at resten av landet skal føle velbehag med at vi bidrar til å være en litt større ytterkant av en livskraftig russisk/europeisk ulvebestand. Er dette solidarisk? Nei, jeg knytter neven og synes denne forvaltningsmo-

dellen med dagens reservatpolitikk er blodig urettferdig. Hva om politikerne i stedet for å opprette et rovdyrreservat hadde brukt ulvesona som en bestandsregulerende buffersone mot Sverige? Hva hadde skjedd om man hadde åpnet for lovlig lisensjakt av ulv i området som har størst konflikt? Jakttiden er i dag ulik innenfor og utenfor ulvesona. Er dette likhet for loven? Kanskje kunne ulvebestanden reguleres noe i ulvesona etter 35 år med fredning? Jeg jobber for at det skal bli en forvaltning av ulven som folk har respekt og forståelse for. Det at folk tar loven i egne hender, er uheldig på alle måter, for både jegernes gode omdømme og ulven. Men dere politikerne må snart få opp øynene, lytte og

handle! Det er deres fordømte og forsømte ansvar at dere har sviktet deres eget stortingsvedtak, og ikke gjennomført en forvaltning som folk har tiltro til.

Situasjonen med dagens reservatforvaltning tror jeg er ødeleggende for så vel jegernes omdømme, ulven og elgene som jages inn i solnedgangen dersom det ikke blir en endring nå.

Ulven – en europeisk suksesshistorie

Av WWF

Mens Norge holder sin lille ulvebestand på randen av utryddelse, har ulven mye bedre beskyttelse andre steder i Europa. Om man ser bort fra Russland, er det nå stasjonære ulver i 29 europeiske land, og i 21 av disse finnes det minst 200 dyr. Ulvens tilbakekomst skyldes blant annet et godt miljølovverk, og kan ses på som en suksesshistorie for naturbeskyttelse.

Ulv i fangenskap. Foto: Arne Nævrå

Ulv i fangenskap. Foto: Arne Nævrå

Fra utryddelsespolitikk til beskyttelse

På 1800- og 1900-tallet gikk bestandene av alle de store rovdynene kraftig tilbake i hele Europa. Årsakene til dette var målrettet utryddelse og stort jaktpress, men også omfattende tap av egnede leveområder og byttedyr. Men takket være EUs habitatdirektiv har denne trenden blitt reversert de siste tiårene. Lovverket sørger for beskyttelse av en rekke arter, inkludert de store rovdynene, og av artenes leveområder. De store rovdynene har returnert til mange land hvor de var utryddet, som for eksempel Tyskland, Danmark, Frankrike og Østerrike. I tillegg har de fått bedre beskyttelse i de landene hvor de aldri forsvant. Lovverket krever at landene skal ha minimumsmål for bestandene, som skal sikre at arter forekommer i levedyktige bestander i sine naturlige utbredelsesområder.

Ulven trives i kulturlandskapet

I motsetning til det mange kanskje tror, trenger ikke ulven villmarker av den typen man finner i Canada og Russland for å overleve. Ulven er svært tilpasningsdyktig, og den kan like gjerne leve i områder dominert av jordbruksmark og oppstykkede skoger, som i uberørt skogsmark og tundra. Ulven foretrekker imidlertid et variert landskap som er lite oppdelt av større veier, og den vil ha bra mattilgang og skjulmuligheter. Det finnes det mye av i Europa.

Hvor mange ulver er det egentlig plass til i Tyskland?

Ulven hadde vært utryddet fra Tyskland i 150 år da den etablerte seg på nytt rundt 1998. To år senere kom den første ynglingen, og i dag er det minst 46 familiegrupper og 15 revirmarkerende par. Dagens bestand stammer fra både polske og italienske ulver som har vandret inn. Det er ikke noe bestandsmål for ulv i Tyskland, men ut fra mengden tilgjengelige leveområder med tilstrekkelig vilt har forskere beregnet at det kan finnes rom for kanskje så mange som 400 flokker – et betydelig høyere antall enn i dag.

Danmark har laget en ulveforvaltningsplan

Den siste kjente danske ulven ble skutt i 1813. 200 år senere, i 2012, ble det funnet en død ulv i Thy

nasjonalpark på Jylland. Etter hvert ble det bekreftet flere observasjoner av ulv, og DNA-prøver viser at flere ulver har vært innom Danmark.

Etter at den første ulven ble påvist, laget danske myndigheter en forvaltningsplan som slo fast at det er plass og byttedyr nok til ti ulveflokker på Jylland. Det tilsvarer kanskje 80–100 ulver på et areal litt større enn Hedmark fylke, noe som kan være et tankekors med tanke på situasjonen i Norge.

Sydenferie i ulveland?

Landene rundt Middelhavet er for tilreisende nordmenn kanskje mest assosiert med sol, strender og god mat. Men det finnes også betydelige ulvebestander i mange av landene. Kanskje ikke akkurat på stranda, men i kulturlandskapet, fjellene og skogen. I Kroatia teller ulvebestanden rundt 150 dyr, i Hellas rundt 800 ulver, i Italia minst 1000, mens Spania har i overkant av 2000 ulver.

Høyere aksept der ulven aldri har vært helt borte

Hva skal til for at ulven blir akseptert som en del av vanlig fauna? En del av svaret ligger kanskje i at aksepten for store rovdyn virker å være høyere i de landene der den aldri var utryddet, og at en derfor må ta tiden til hjelp.

I Baltikum, hvor ulven alltid har vært en del av naturen, er toleransen for ulv relativt høy. Folk er vant til at den kan finnes, og vet hvordan man lever med den i nærområdene. I store deler av Skandinavia var ulven fraværende i mange tiår. I løpet av denne tiden gikk mye kunnskap om det å leve med ulv tapt, og det er kunnskap vi som samfunn må tilegne oss på nytt. Bruk av natur og naturressurser må tilpasses nærværet av firbente rovdyn, som gjør naturen både villere og mer spennende.

Ulv i fangenskap. Foto: Arne Nævra

Aktuelt

BeiteSnap – et revolusjonerende verktøy for husdyr på beite

Det har lenge vært en utfordring når folk som ferdes i fjellet ønsker å melde fra om at de finner en død eller skadet sau. Men meldinger går til ulike kanaler, og man ender ofte opp med en upresis stedsangivelse. Appen er derfor tenkt å være et komplett verktøy som kan brukes for alle husdyr på beite. Turgåere kan registrere observasjoner, og beitebrukere kan registrere tilsyn, med sporlogg. Registrering av individnummer og sted er også en mulighet. Beitebrukeren vil få melding om skadde og drepte dyr, og melding om hvor dyrene er observert under nedsanking om høsten. Når beitesesongen er over, vil beitebrukeren også motta en ferdig rapport med dokumentasjon av alt tilsyn som er utført på bruket i løpet av beitesesongen. Appen vil også fungere som et verktøy for å få oversikt i akutte skadesituasjoner.

Appen fungerer slik at turgåere som ser dyr de ønsker å melde fra om, kan ta et bilde. Bildet tagges med posisjon, type dyr, og om det er en observasjon, skade eller et drept dyr.

BeiteSnap vil være tilgjengelig på App Store og Google Play fra juni 2017. Gå inn på nettsiden www.betiesnap.no for registrering og mer informasjon.

En revolusjonerende beiteapp!
Tilgjengelig på App store og Google Play i Juni, 2017.

App'en blir et komplett verktøy for alle husdyr på beite:

- Følgesnapp**
Tilrettelegger for alle som vil registrere observasjoner og skader på beite. Appen gir deg en oversikt over alle registreringene dine, og du kan se hvor mange registreringer du har gjort.
- Beitebruker**
Du kan registrere observasjoner og skader på beite. Appen gir deg en oversikt over alle registreringene dine, og du kan se hvor mange registreringer du har gjort.
- Aktuelt jervespår**
Du kan registrere observasjoner og skader på beite. Appen gir deg en oversikt over alle registreringene dine, og du kan se hvor mange registreringer du har gjort.

Forvaltningsmerking av ulv

På oppdrag fra Klima- og miljødepartementet iverksatte Miljødirektoratet forvaltningsmerking av ulver fra Slettås- og Osdalsreviret i januar og februar 2017. Formålet med merkingen er å dokumentere områdebruk med bakgrunn i ulvenes skadepotensial på husdyr og tamrein, samt som oppfølging i forbindelse med at lokalbefolkningen oppfatter at særlig ulvene i Slettåsreviret har en spesielt nærgående atferd mot mennesker. Som en del av oppfølgingen ble informasjonen om de merkede ulvene delt på Miljødirektoratets nettside ukentlig. Kartutsnittene med GPS-posisjoner fra de merkede ulvene ble delt med en tidsforsinkelse på ti dager. Fra og med 1. april ble ulvenes bevegelser skjermet av hensyn til fødsel av valper i denne tiden.

Ulver man fortsatt kan følge, er utvandrede ungulver som nå har forlatt revirene og befinner seg utenfor ulvesonen. Kartet viser ulvens bevegelser 48 timer før dataene er sendt. Dyr som beveger seg inn i Sverige, vil fremgå med siste posisjon fra grensen. Når ungulver drar ut på vandring for å opprette egne territorier, kan de vandre over lange avstander på kort tid, og dukke opp i områder utenfor ulvesonen. Ungulvene vil også normalt eksponere seg mer enn stasjonære voksne ulver.

Illustrasjonsfoto: Karen Johanne Gulsvik

Bymarka-jerven er død

Den etter hvert så kjente jervetispa i Bymarka i Trondheim ble skutt av personell fra Statens naturoppsyn (SNO) den 29. august. Tispa ble funnet i en så dårlig forfatning at den ble avlivet av dyrevelferdshensyn.

Det var en privatperson som meldte fra om at jerven var i dårlig forfatning. Jerven var usedvanlig liten, og hadde en vinglete gange. Jervetispa ble etter avlivningen fraktet til Rovdata for videre undersøkelser. Hun var lurvete i pelsen og svært mager, og veide kun cirka sju kilo. Høyre øye manglet, og venstre øye hadde en grå hinne, noe som tyder på at hun mest sannsynlig var helt eller nesten blind. Det blir gjort flere undersøkelser for å finne alderen på jervetispa.

Bymarka-jerven ble første gang registrert i 2001 fra en ekskrementprøve samlet fra et hi i Spekedalen i Hedmark, der tre valper ble tatt under hiuttak samme år. Ungene ble avlivet, men tispa var ikke i hiet, og slapp unna. Allerede tidlig den påfølgende våren ble det registrert meldinger om jervespor i Bymarka.

Det er flere spesielle ting med denne jervetispa. Hun har levd på et langt mindre område enn det som er vanlig for en jerv i Bymarka. Det er ikke registrert tap av beitedyr alle de årene hun har holdt til i området; i stedet var jerven kjent for å forsyne seg av vaffer hun ble servert på Elgsethytta i Bymarka. Hun rakk også å bli Norges eldste jerv. Siden jervetisper er minst to år gamle før de føder valper første gang, og gjerne også tre eller fire, betyr det at jervetispa var født i 1999 eller tidligere. Det vil si at hun ble minst 18 år gammel, kanskje eldre.

Foto: Wenche Dahle

Dødens ledsager og naturens frelser

Skal man finne myter og forestillinger knyttet til ulv, er det slett ikke behov for gamle nedstøvete folkløriske skildringer, historiebøker eller annet nedtegnet materiale fra fordums tid. Nei, skal man finne myter og forestillinger om ulv, trenger man ikke gå lengre enn å vippe opp mobilen fra innerlomma og klikke seg inn på Facebook, nettaviser eller et hvilket som helst nettfora – hvor det er en viss fare for at rovviltkonflikten vil diskuteres.

Forestillingene formelig stiller seg opp på rad og rekke, og nåde den fagpersonen som skulle våge seg til å stikke nakken ut i et desperat forsøk på å avkrefte mytene.

På den ene siden av saken ser vi ulven presentert som den rene lystmorderen, som bare venter på en intetanende turgåer som den kan sette tennene i. Mens på den andre siden er ulven presentert som symbol på alt det vakre i naturen; den er både klok og god, og selvsagt håndplukker den viltet den skal spise med omhu – hvor den kun velger ut de aller svakeste dyrene (svært sympatisk av den), som uansett ville ha lidd en langsam og smertefull død i en nærstående fremtid.

Med så store motsetninger rundt forestillingen om ulven er det kanskje ikke så rart at den politiske kampen vedrørende disse dyrene, er ganske steil. For hvem skulle kunne ha noe i mot denne frelsende naturkraften som opprettholder orden og ro i den ville, utemmede skandinaviske villmarka (som før ulvens tilbakekomst åpenbart må ha løpt fullstendig amok)?

Og hvem kan like en massekiller, hvis største ønske er å lemleste og plage flest mulig dyr, fugler, barn, pensjonister, hunder, bærplukkere og sauebønder? Alt tyder på at de sterkt polariserte holdningene er tillært gjennom et bunnsolid fundament av myter, fabuleringer og tåkeprat. Og slik har det alltid vært rundt dette omdiskuterte hundedyret.

At det skal være så mye konflikt rundt dette dyret, kan jo for de historisk lærde fremstå som noe underlig, da vi fra tider med store mengder ulv i Norge vet at man enkelt kunne holde ulven unna med enkle husholdremedier. Ulver var blant annet svært engstelige for tau – så om man skulle holde ulven unna, hang man opp dette tauet (som for ordens skyld helst burde være laget av bast – men det oppgis at andre materialer også fungerer) i slapt spenn, lavt over bakken, der hvor man

ikke ønsket å ha ulven. I dag koster man på seg rovdryrsikre gjerder som ville gjort Alkatraz til skamme, så her kunne man kanskje benyttet seg av god gammeldags erfaringsbasert kunnskap for å spare noen skattekrone.

Andre ting man erfarte at holdt ulven unna buskapen, kunne være noe så enkelt som å smøre tjære over ryggen på dyra, dra en sauesaks gjennom munnen på dyra (ikke spør), vaske buskapen i elva, for så å kaste bikkja og katta uti (selvsagt) – eller bare kaste et likt antall steiner som buskap ut i sjøen. Sistnevnte skal undertegnede innrømme at kan fremstå som noe tungvint for de med større bestander av buskap – men med en innleid minigraver burde det ikke ta stort mer enn et par virkedager.

Hvorfor stener i sjøen skulle skremme bort ulven fra sauene, vites ikke, men dette er ikke eneste koblingen mellom ulv og marine soner. Vi vet jo at ulver ikke kan formere seg uten å ha drukket saltvann – en biologisk tilpasning som tilsynelatende har gått forskningen hus forbi. Det er for øvrig ikke så rart at ulven har mye rart for seg, når man tenker på opphavet. Angivelig skal ulven nemlig ha sitt opphav i at fanden selv spurte Gud høflig om ikke han også kunne få lov til å skape et dyr. Noe han åpenbart fikk innvilget. Dermed skapte djevelen ulven ut av en skigardsstaur. Valget av materiale har gitt ulven et par ulemper, sammenlignet med mer opphøyde vesener som nebbdyr og firfisle. Siden stauren er så rett og stiv – ble nemlig også ulven det. Skrubben ble faktisk så stiv i nakken at selv ikke den fremste kiropraktor kunne knekke det til så den kunne snu på hodet. Kanskje like greit at djevelen ikke fikk lov til å skape mer enn ett dyr.

Siden ulven er skapt av djevelen, har man historisk sett heller ikke hatt noen motforestilling vedrørende å gjøre kål på disse dyrene på de mest finurlige vis. Siden man var redd for å skyte på den (man trodde den ville hevne seg om man bommet) – fant man det best å bruke spyd,

Ung ulvetispe ved Tunhovd i Buskerud. Foto: Arne Nævra

klubber, dyregraver, gift, drukning – eller ganske enkelt en kjepp.

Hvis man ikke ønsket å komme i håndgemeng med skrubben, kunne man uskadeliggjøre den på magisk vis. Eksempelvis kunne man på buferden gå og slå med en kjepp i lufta. Slo man horisontalt, ville ulvens tenner bli slått i stykker – og således ikke kunne gjøre skade. Dette var ikke det eneste som uskadeliggjorde ulv, når sant skal sies. Selv astrologiske fenomener ville påvirke ulvens farlighet. Fullmånen, for å nevne noe, gjorde at tannkjøttet til ulven vokste over tennene slik at ulven ikke kunne bite.

Og bite er jo noe ulven var svært glad i. I de stunder ulven ikke bet seg fast i sau, rein, hunder, bestemødre og småbarn – så ville ulven bite i stubber, stokker eller til og med gress. Det het seg at den «bet fra seg det onde» – uten at jeg skal våge meg på en dypere tolkning av fenome-

net. Det var allikevel en ulempe at den drev og la fra seg «det onde» overalt – siden beitedyr som spiste vegetasjon med «det onde» i, ville lide en langsom og smertefull død. Kanskje dette var en godt kamuflert jaktstrategi fra ulven?

Sett i lys av alt det snodige folk har trodd om ulven, er kanskje ikke dagens myter så fryktelig rare. I dag er jo ulven ansett som importerte, russisk-ukrainske dyreparkhybrider, som har blitt fraktet inn med helikopter av et internasjonalt konspiratorisk nettverk – samtidig som den sysler utelukkende med human jakt, samt opprettholdelse av balanse og harmoni som en sidegeskjeft. Åja. Og så vil den antakelig endre elveløpet til Glomma.

Folkens – det er på tide å stikke fingeren i jorda, og innse at ulven bare er et dyr. Et dyr som gjør dyretingene sine ute i skogen, ene og alene for sin egen del. Påvirker den oss? Selvsagt. Like fullt som at elgen, myggen, flåtten, rådyra eller snegler

påvirker livene våre på ulikt vis. Det burde ikke komme som noen overraskelse – men skal man finne en løsning på utfordringene knyttet til rovvilt, må første bud være å slutte med fantasiene. Slutt med tåkeprat, grunnløse beskyldninger, påstander uten belegg. Et fabeldyr som ikke finnes, er og vil alltid være, umulig å forvalte. Så det er på tide å la ulven få den statusen den fortjener. Statusen som et dyr.

Jeg tror den ville ha foretrukket det fremfor «djevelens yngel».

I ulvens spor

Av Barbara Zimmermann,
førsteamanuensis ved Høgskolen i
Innlandet

Noen barn vet helt fra starten av hva de vil bli: togfører, bonde, lege. Jeg ville alltid bli zoolog. Å forske på dyr, på deres atferd, på mangfoldet av dyrearter og deres vekselvirkninger med andre arter var den store drømmen. Og jeg hadde en enkel løsning på hvordan drømmen kunne oppfylles: å gifte meg med sønnen til dyrehagedirektøren. Da ville jeg automatisk bli prinsesse, og etterhvert dronningen over dyrehagen!

Barbara Zimmermann sjekker GPS-posisjoner for å finne rester av ulvedrept elg. Foto: Skarphedinn Thorisson

Men det viste seg at dyrehagedirektøren ikke hadde noen sønn, og at lærdom ikke kommer som giftemål eller arv. Lærdom krever hard jobbing bak en skolebenk. Min skolebenk sto i Sveits, først i en liten landsby helt nordøst i landet, så i et gymnas i en større by, og etter hvert i et auditorium ved universitetet i Zürich. Mye pugging, mye teori.

Høydepunktene var læring utenfor skolebygget: ekskursjonene og hovedfagsoppgaven på hjort i den sveitsiske nasjonalparken. En sommer med binokular og botaniseringsveske midt i Alpefjellene. Feltarbeidet ga mersmak, og så begynte vandreårene mine. Jeg ble «feltslave» i forskjellige forskningsprosjekter, blant annet i et stort canadisk prosjekt som studerte tiårs-svingningene til snøskohare og den canadiske gaupa i Yukon.

Jeg fikk også peile iberisk gaupe midt mellom appelsinplantasjer og våtmarkene til Doñana nasjonalpark i Spania. Og jeg ble med på fangst og merking av eurasisk gaupe, den samme arten som vi har i Norge, i Jurafjellene i Sveits og Frankrike. Så ble det Norge i 1993, takket være et utvekslingsstipend fra Forskningsrådet. Jeg ble med på NINA-prosjekter på gaupe og fjellrev, initierte innsamling av vevsprøver for et prosjekt på gaupas genetikk, i samarbeid med Universitetet i Oslo, og så ble det Evenstad ved daværende Høgskolen i Hedmark, nå Høgskolen i Innlandet. Her har jeg blitt siden, og slått rot.

Evenstad er Norges minste studiested, med 200 studenter og over 60 faglig ansatte, alle brennende interesserte i utmarksressursene skog, vilt og fisk. En fantastisk arbeidsplass for slike som oss som liker å studere naturen, fordi vi ligger midt i smørøyet!

Det er den eneste regionen i Norge hvor vi har faste ynglende bestander av alle norske hjortevilt og landlevende rovviltarter. Og det er også her det er mange konflikter knyttet til utnyttelsen av utmark. Blant annet gjelder det vern av store

rovdyr som er i konflikt med husdyrnæringens utnyttelse av utmarka som beiteressurs.

Mitt første prosjekt på Evenstad omhandlet utmarksbeiting av storfe i områder med bjørn, og etter hvert overvåket vi storfe og ulv med GPS-halsbånd innenfor et ulverevir. Storfe er mye mindre utsatt for rovviltangrep, og kan derfor egne seg til utmarksbeiting som alternativ til sau. Sammen med andre innlandsforskere og studenter ser vi for tiden på hvordan storfe utnytter skogsbeite, og hvordan det kan påvirke skogbruket og viltet.

Ulven er på mange måter i en særklasse når det gjelder konfliktnivået, noe som hele Norge og spesielt regjeringen fikk oppleve gjennom denne vinteren. Det er sikkert mange grunner til det, blant annet fordi ulven oppfattes som en trussel, ikke bare for husdyrnæringen, men også for elgjakta, løshundjakt og personlig trygghet. Det er mange flere brukergrupper i vårt samfunn som føler seg berørte, og bøndene har fått følge av jegere, grunneiere med jaktrettigheter, hundeeiere og folk som er redde for ulven. Hvorvidt det er hold i trusselbildet, og hva som kan gjøres for å minke konflikten, anser jeg som en viktig samfunnsoppgave som rovviltforskere.

Fordi ulven i Norge hører til en grenseoverskridende bestand, har forskere fra Norge og Sverige siden 1998 samarbeidet i det skandinaviske ulveforskningsprosjektet SKANDULV. En av de første problemstillingene vi tok tak i, var ulvens påvirkning på elg og elgjakt. Vi har derfor merket ulv med GPS-halsbånd, og lett etter kadaverrester på ulveposisjoner. På denne måten har vi beregnet hvor ofte ulven dreper elg, og hva som påvirker drapstakten. Min doktorgradsavhandling fra 2014 omhandler ulvens uttak av elg i Skandinavia. De viktigste resultatene er i kortversjon at ulvene foretrekker å drepe elgkalver, til og med om sommeren når kalvene er små, og at drapstakten avhenger av tilgang til elg i reviret, men i liten grad av ulveflokkens størrelse. Vi har beregnet at

en ulveflokk med gjennomsnittlig revirstørrelse og tilgang til elg tar omtrent 120 elger eller 10 % av elgbestanden i løpet av et år. Hvis man likevel vil jakte mye elg i områder med ulv, er det viktig å holde elgtettheten høy, og spare voksne elgkuer på bekostning av okser.

SKANDULV har også forsket mye på genetikken til ulvene, og har funnet ut at den skandinaviske ulvebestanden har en høy grad av innavl. De fleste ulvepar er genetisk såpass like at de kunne ha vært søsken! Ved hjelp av genetikk er det også mulig å se hvor ungulver som blir felt om sommeren på norske beiteområder, kommer fra. De aller fleste kommer fra Sverige, mens de norske ungulvene som forlater hjemreviret sitt når de er ett år gamle, oftest trekker østover til Sverige. Med andre ord vil husdyrnæringen i Norge også i framtida være påvirket av ulv, uansett hvordan vi forvalter de norske ulveflokkene. Les mer om vår ulveforskning og alle våre publikasjoner på www.slu.se/skandulv.

Det er spennende å jobbe med rovvilt, nettopp fordi man jobber midt i skjæringsfeltet mellom dyrenes økologi og mennesket. Hvordan dyr oppfører seg, påvirker oss i det daglige, og omvendt påvirkes rovviltet mye av våre aktiviteter, og hvordan vi utnytter og forandrer deres leveområder. Den største utfordringen knyttet til rovviltforskning, er at forskningens rolle ofte blir misforstått. Det er ikke forskningen som bestemmer om og hvor mange rovdyr det skal være i Norge. Dette er noe politikerne bestemmer gjennom lovgivning og stortingsvedtak. Forskningen er heller ikke å forveksle med forvaltningen. Forvaltningen følger opp det som politikerne har bestemt.

En annen utfordring med rovviltforskning er at man ofte havner i skuddlinjen til lobbyister på alle sider av konflikten. Det er ikke alltid forskningskunnskapen passer inn i verdensbildet til en lobbyist. Og da blir denne kunnskapen ansett som feil. Eller den blir bøyd og framstilt slik at den passer inn i verdensbildet, og dermed misbrukt. Det er derfor uhyre viktig å uttrykke seg tydelig og nøyaktig, og å forsikre seg at også journalistene gjør det når de skriver en sak. Jeg for min del liker best å formidle ved å holde foredrag og ta imot spørsmål fra forsamlingen. Da er formidlingen best tilpasset forsamlingen og konteksten, og jeg kan umiddelbart oppklare misforståelser.

Har du lyst til å bli rovviltforsker? Det krever minst en mastergrad i økologi på Evenstad eller en annen institusjon i inn- eller utland. Og så er det veldig lurt å delta i sporingsarbeid og annen feltaktivitet i rovdyrprosjekter, for å samle erfaringer. En annen inngangsdør er et studium i sosiologi eller psykologi, der du lærer mer om mennesker og samfunnet. For husk at konflikten i utgangspunktet ikke er mellom dyret og mennesket, men mellom mennesker med ulike interesser og verdisyn!

Evenstad-student Marius Rogstad tar GPS-koordinater. Foto: Barbara Zimmermann

Fra en ekskursjon med masterstudentene til et ulvedrept kadaver. Barbara Zimmermann med grønt pannebånd, godt gjemt bak noen grankvister. Foto Tina Licina

Så mange rovdyrkull ble født i 2016

Av Rovdata

Rovdata har rapportert til Miljødirektoratet hvor mange kull med store rovdyr som ble påvist i Norge i fjor. I det årlige brevet til Miljødirektoratet oppsummerer Rovdata status og utvikling for gaupe, jerv, brunbjørn og ulv i Norge.

Bjørn i fangenskap. Foto: Matthieu Ever

Seks bjørnekull

Det er estimert at det ble født seks (5,9) kull med bjørnunger i Norge i 2016. Dette er under det nasjonale bestandsmålet på 13 årlige ungekull.

«Fordi det er vanskelig å registrere binner med årsunger i felt, blir det sannsynlige antall årlige bjørnekull beregnet ut fra antall hunnbjørner, som er påvist gjennom innsamling og analyse av DNA-prøver. Det ble påvist 51 hunnbjørner i Norge i fjor», sier Jonas Kindberg.

7,5 ulvekull i Norge

Det er under vinterens overvåkning av ulv påvist 105–112 individer innenfor landets grenser, og det er en økning på cirka 19 prosent fra i fjor. Det er påvist færre helnorske ulver, og flere ulver i grenserevir, viser status fra Rovdata.

I Skandinavia ble det i 2016 født 43 valpekull, hvorav 32 kull i helsvenske revir, fire i helnorske revir, og sju i revir på tvers av riksgrensen mellom Norge og Sverige.

Stortinget har fastsatt et nasjonalt bestandsmål for hvor mange valpekull av ulv som skal fødes i Norge og grenserevir hvert år. Målet er på 4–6 årlige ungekull (ynglinger), hvorav minst tre kull skal være født i helnorske revir. Ynglinger utenfor ulvesonen skal medregnes. Videre vil ulvekull som fødes i grenserevir mellom Norge og Sverige medregnes med en faktor på 0,5.

«Etter fordeling av kull i grenserevir med halvparten i hvert land ble det registrert totalt 7,5 kull i Norge. Av de 7,5 kullene i Norge ble fire påvist i helnorske revir, helt eller delvis innenfor norsk ulvesone», forklarer Kindberg.

Påviste 50 jervekull

Under den nasjonale hitellingen av jerv i fjor vår ble det registrert 50 kull i landet, og dette var over det nasjonale bestandsmålet på 39 årlige jervekull. Etter hiuttak, som medfører avlaving av tisper og/eller unge(r), gjensto 43 kull.

«Årets registreringer av jervekull over hele landet er allerede godt i gang, og du kan følge med på arbeidet i jervetelleren, som oppdateres fortløpende på Rovdatas hjemmeside», sier Kindberg.

Noen flere gaupefamilier i Norge

For gaupe har Stortinget bestemt et nasjonalt bestandsmål på 65 årlige familiegrupper. Ei familiegruppe av gaupe består av ei morgaupe i følge med en eller flere årsunger. Det er i vinter påvist 55,5 familiegrupper av gaupe i landet, og dette er en liten oppgang på 3,5 familiegrupper fra i fjor.

«55,5 familiegrupper av gaupe tilsvarer en bestand på cirka 330 voksne dyr før kvotejakta i 2017, og før det fødes nye ungekull i år. Dette er en oppgang på antall voksne gauper med cirka 6 prosent siden i fjor. Bestanden er likevel under det nasjonale bestandsmålet på gaupe for femte året på rad», sier Kindberg.

Gaupe i fangenskap. Foto: Karen Johanne Gulsvik

Velkommen

til fiskekurs, jaktkurs, hundekurs, matopplevelser, bueskyting, konferanser, seminarer, knivkurs, fluefiskekurs, fisketurer, gruppeturer, jegerprøver, skytetreff, skytesimulator, mentaltesting av hund og trening av hund på fugl, bjørneparken, rovviltsenteret, kurs i røyking og speking av kjøtt, egen peisestue med bar, villreinjakt, rovviltjakt og brølejakt, for å nevne noe...

JAKT- OG
FISKESENTERET
VELKOMMEN!

Fem på gata om ulv

SPØRSMÅL:

1. Hva synes du om forvaltningen av ulv i dag?
2. Ville du hatt betenkeligheter med å benytte deg av friluftaktiviteter i områder med ulv?
3. Med ny ulveforskrift i 2016 ble lisensjakta på ulv stoppet før jul. Hva tenker du om det?
4. Hva tenker du rundt etikken vedrørende GPS-merking av ulv?
5. Har de politiske partienes mening om ulv noe å si for hvem som får din stemme?

SVAR:

BODIL JENSSEN, Namsskogan, Nord-Trøndelag

1. Dagens forvaltning av den norske ulvestammen er alt for preget av at byråkrater sitter med avgjørelsen. Jeg er for at det skal være en levedyktig ulvestamme i Norge, som er så stor at innavlsproblematikken ikke er en trussel (slik den er i dag). Men at utbredelse av ulv i Norge i dag kun skal begrenses til visse og svært begrensede områder, blir feil. Dette gir en unødig stor belastning på disse områdene, og konflikten er et faktum. Ulv er en naturlig og viktig del av et velfungerende økosystem.
2. Jeg bor i et område av landet hvor vi kun opplever enkelte streifdyr av ulv, men vi har en god del bjørn, jerv, gaupe og ørn. Jeg har aldri følt rovdyr eksistens som begrensende for min bruk av naturen. Om jeg hadde bodd i en ulvesone, ville jeg ikke hatt betenkeligheter med å benytte meg av friluftaktiviteter i området.
3. Jeg er glad den nye ulveforskriften førte til at lisensjakta på ulv ble stoppet. Norges ulve-

stamme er på et kritisk punkt bestandsmessig, og en utrydding av en stor del av Norgesbestanden, vil ikke være noen god forvaltning.

4. Jeg skjønner byråkratenes behov for å GPS-merke ulvene, men ut fra det etiske er jeg uenig. GPS-merking fører til stress for ulven både i forbindelse med merkinga og etterpå med tanke på halsbåndet. Hadde vi ikke hatt disse definerte ulvesonene, hadde det dessuten vært mindre behov for å GPS-merke dyra.
5. Et parti med rovdyrfientlige holdninger vil ikke få min stemme. Et parti uten en god plan for å bevare en levedyktig (og vesentlig større enn i dag) ulvestamme vil ikke få min stemme.

ROGER NYGAARD, Hamar, Hedmark

1. Dagens ulveforvaltning er etter mitt syn tragisk. Dette har blitt en symbolart. Den er ikke utrydningstruet, og innføringen av denne nå i dagens samfunn og fauna i Norge skaper mange problematiske forhold. Og vi har nok dessverre bare sett begynnelsen på disse problemene.
2. Jeg forstår folks frykt for å bruke utmarka der det er ulv. Jeg er personlig ikke redd, men er betenkt med tanke på bruk av hund og fri lek, eksempel små barn.
3. Vidar Helgesens stopp av lisensjakta før jul ser jeg på som et politisk spill som er helt utrolig. Dette er arrogant og uten respekt for folk på bygda. Spesielt dem som bor innenfor ulvesona.
4. Det etiske rundt GPS-merkingen er helt fraværende. Dette er jo rent dyreplageri av ville dyr. Jeg kan ikke forstå at dette er utført i henhold til forskning og av veterinær.

5. Ulven er blitt et symbol på politikken mellom by og bygd. Dette vil helt klart påvirke hva jeg vil stemme på.

SIRI MIDTUN, Aurskog, Akershus

1. Dagens forvaltning er ikke forvaltning. Det oppleves som en totalfredning.
2. Ja, jeg har store betenkeligheter. Bor i ulvesona, og har hatt den på gårdsplassen og ved hundegården til naboen. Plukket møkk midt i turstien jeg pleier å gå med hunden. Jeg går ikke lenger ut alene i skogen, eller tur med hunden i mørket alene.
3. Stopp av lisensjakta var begynnelsen på det som oppleves som opprettelse av ulvereservat. Den må forvaltes når den er så nærgående og tilpasningsdyktig som vi har sett i det siste.
4. Å henge digre klaver på dyr, ulv eller annet, synes jeg er betenkelig. Videoer av dyr med sånt på viser at de plages.
5. Ja, politiske partiers standpunkter vil påvirke hvordan jeg stemmer til høsten.

Ulv i fangenskap. Foto: Matthieu Ever

HARALD ASPELUND, tidligere Bærum og Oslo, nå Nore og Uvdal, Buskerud.

1. Jeg synes dagens rovviltforvaltning er udemokratisk, naiv, jakt- og distriktsfiendtlig. Ingen grunn til å gjeninnføre ulv i Norge, og også andre rovviltarter burde vært beskattet vesentlig hardere.
2. Ja. Jeg har jaktet elg og skogsfugl med hunder, blant annet nær ulvesonen. Det er lite elg igjen, og jaktlaget er kraftig redusert, i tråd med bestanden. Jeg føler meg heller ikke trygg på å

slippe min fuglehund der lenger. Hadde for så vidt ulv mellom meg og bikkja like ved Østervann i Bærum på senhøsten, så man er vel ikke trygg noe sted!

3. Det svekker min tillit til regjeringen kraftig, og gjør at jeg ikke stemmer Høyre eller Frp ved neste valg, slik jeg ellers ville gjort.
4. Det viser hvor kunnskapsløse og lite økonomisk ansvarlige forkjemperne for GPS-sporing av ulv er.
5. Ja, absolutt. Problemet er at SP er avhengig av AP i en eventuell ny regjering, slik at man igjen ender i en kompromiss-suppe.

STEINAR KNUSEN

1. Per i dag er det bare så vidt det er snakk om forvaltning av ulv, det er nærmere en totalfredning.
2. Jeg ville ikke drevet med aktiviteter med hund, eller hatt med mindre barn i områder med ulv. Fiske og lignende ville jeg ikke hatt betenkeligheter med.
3. Jeg ser ikke at det ikke var lovhjemmel for å utføre lisensjakta som planlagt. Dette er et overgrep mot lokalbefolkningen i ulvesonen, men også oss andre. Hadde ulvrevirer blitt tatt ut som planlagt, ville vi hatt en ny buffer for streifdyr som ellers går inn i beitesoner.
4. GPS-merking av noen enkeltindivider kan være nødvendig på grunn av forskning. Det som ble utført i år, var et unødvendig overgrep mot ville dyr (ulv) for å forsvare et unødvendig politisk vedtak.
5. Ja, partienes mening om ulv har noe å si, men partienes vilje til å beholde lokalsamfunn/lokaldemokrati er viktigere.

Rovdyrviten er et magasin som formidler kunnskap om de fire store rovdyrene i norsk natur – bjørn, ulv, gaupe og jerv. Magasinet utgis av Norges tre autoriserte rovviltssentre: Besøkssenter rovdyr Flå, Besøkssenter rovdyr Namsskogan og Besøkssenter rovdyr i Bardu, har en nøytral rolle, og formidler alle sidene ved å ha rovdyr i naturen. Med Rovdyrviten ønsker sentrene å fremme kunnskap om rovdyrs atferd og biologi, aktuell forskning og forvaltning, samt konfliktene og problematikken rundt de store rovdyrene.

**HAR DU TIPS, RIS ELLER ROS,
SEND DET GJERNE TIL OSS:**
post@rovdyrviten.no

